

ERIC HOOFD SCHILDERSBEDRIJF

Voor al uw binnen- en buitenschilderwerk.

Maalderij 8 • 3755 CG Eemnes • Tel. 06-51886413 • www.ehschilders.nl • e.hoofd@live.nl

HISTORISCHE KRING EEMNES

RESTAURANT **EEMLAND** PARTYCENTRUM 'T KOETSHUYS

Laarderweg 74, 3755 AR Eemnes, Tel.: (035) 531 48 67

EEMoptiek

Gediplomeerd opticien
en contactlenzenspecialist
Lid A.N.V.C.

Laarderweg 44
3755 AP Eemnes

☎ 035 - 621 24 99
🌐 www.eemoptiek.nl
✉ info@eemoptiek.nl

openingstijden: dinsdag t/m vrijdag 9.00-18.00 uur. zaterdag 09.00-17.00 uur

Kwartaalblad

Jaargang 37

2 - 2015

*De Groentespeciaalzaak van
Eemnes en omstreken!*

Lekker Gezond, Laarderweg 24B
3755 AN Eemnes, TE: 035 5386257

Topkwaliteit Groente & Fruit
Verse Salades
Verse Maaltijden
Verse Soepen
Vers gesneden Groentemixen
Verse Sappen
Fruit Kisten
Superfood
 Tarwegras-sap

WWW.WELKOOP.NL

Speciaalzaak in:

- tuinartikelen
- diervoeders en benodigdheden
- ijzerwaren en gereedschappen
- werkkleding en -schoeisel
- agrarische artikelen

SOEST Torenstraat 16,
EEMNES Noordersingel 18B,

VERHUISD

NOTARISKANTOOR EEMNES

Mw. Mr. W.A. VAN DER SLUIS – BONT

LAARDERWEG 19 – 3755 AK EEMNES
TELEFOON (035) 533 67 04 FAX (035) 533 67 05
INFO@NOTARISVANDERSLUIJSLUIS.NL WWW.NOTARISVANDERSLUIJSLUIS.NL

**ORIËTEREND
GESPREK (30 MIN.)
GRATIS**

BOSCH Service

AUTO CENTRUM EEMNES

Goed is niet Goed genoeg....

info@autocentrumemmes.nl
www.autocentrumemmes.nl

BOVAG

BOSCH Technologie voor het leven

Bramenberg 6
3755 BX Eemnes

(035) 539 5174 | 06 559 737 39
(035) 539 5169

HISTORISCHE KRING EEMNES

DOEL VAN DE VERENIGING IS:

Bevordering van de kennis van- en de belangstelling voor de geschiedenis in algemene zin en de geschiedenis van Eemnes, met aansluitend gebied, in het bijzonder.

jaargang 37, nr. 2

juni 2015

verschijnt viermaal per jaar

ISSN (druk) 1384-0657

ISSN (digitaal) 2666-6200

BESTUUR

Voorzitter:

Mw. N.E. Lemckert, Zilverchoon 11
3755 TH Eemnes, 035-5311913

Secretaris:

J.J. Groeneveld, Zilverchoon 37,
3755 TH Eemnes, 035-5381609

Penningmeester:

S.N.J. van Zanden, 035-5389432
HKE-Girokekening NL71INGB0002080362
HKE-Rabobank NL31RABO0315911425

Leden:

H.A. van Hees, 035-5389849
J.B. Nouwens, 035-5389239
D. Scherpenzeel, 035-5388660
Mw. E.C.M. Seure, 035-5310129
J.J. van Wijk, 035-5314689

LEDENADMINISTRATIE

G.A.M. van Wijk-Blom, 035-5314689,
Raadhuislaan 39, 3755 HA Eemnes.

KWARTAALBLAD

Redactieadres

Kerkstraat 15, 3755 CK Eemnes
035-5389849, info@kleinwee.demon.nl

Redactie:

Henk van Hees
Ruud Ham

Opmaak:

Hans van Gelder

Druk:

Drukkerij J. Bout & Zn – Huizen

Losse nummers:

€ 4,- excl. verzendkosten

LIDMAATSCHAP

€ 14,- p.j., incl. kwartaalblad, voor leden in de BEL-gemeenten (Blaricum Eemnes en Laren NH). Leden buiten dit gebied betalen € 22,- p.j. i.v.m. verzendkosten. Opzegging schriftelijk voor 1 december. Vrienden HKE minimaal € 15,- p.j.

INTERNET HKE-ACTUEEL

www.historischekringemmes.nl
info@historischekringemmes.nl

WERKGROEPEN

Bebouwingsgeschiedenis:

R.T. v.d. Schaaf, 035-5386094

Beeld en Geluid:

J. Frantsen, 035-5310442

Beheer archief:

J.J. Groeneveld, 035-5381609

Beheer voorwerpen:

H.H.M. van Roy, 035-5312531

Bibliografie:

R.T. van der Schaaf, 035-5386094

Foto's:

J. Frantsen, 035-5310442

Genealogie:

H.A. van Hees, 035-5389849

Interviews:

H.A. van Hees, 035-5389849

Tentoonstelling:

J.B. Nouwens, 035-5389239

Website:

W.A.M. de Witte, 035-5388130

© 2015 Historische Kring Eemnes. Alle rechten voorbehouden. Het geheel of gedeeltelijk overnemen van artikelen is slechts toegestaan na toestemming van de redactie. De uitgever heeft er naar gestreefd de rechten van illustraties volgens wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen nog bepaalde rechten te kunnen doen gelden, wordt verzocht zich te wenden tot de uitgever: info@historischekringemmes.nl. Auteurs die in dit tijdschrift publiceren geven daarmee onvoorwaardelijk toestemming tot het in digitale vorm opnemen in openbare databases. Logo van HKE: © 2009 Joop Smids, Eemnes, met alleenrecht van gebruik voor HKE.

Inhoud

Van de voorzitter	58
Oudheidkamer	59
Het verhaal van Vlasman en Buis (<i>Peter Bruin</i>)	60
Inleveren kopij voor het volgend nummer	128

Foto omslag: Eerebegraafplaats Bloemendaal. Graven van Dick Buis en Wies Vlasman.

Foto Peter Bruin, 23 oktober 2014.

Van de voorzitter

Het begon twee jaar geleden: een aanvraag in Laren voor verplaatsing van de zwerfkei met plaquette ter herinnering aan de mannen Buis en Vlasman. Het liet Peter Bruin niet meer los en het resultaat van twee jaar speurwerk kunt u hier lezen. Peter Bruin is er in geslaagd om een reconstructie te maken van gebeurtenissen 70 jaar na dato, zoals hij schrijft: waarin goed en fout hand in hand zijn gegaan.

Wij zijn blij dat Peter Bruin zijn verhaal beschikbaar heeft gesteld voor publicatie in ons kwartaalblad. Het resultaat is een dik nummer dat volledig gewijd is aan dit verhaal.

Omdat er verder geen ruimte in het blad is, noem ik hier toch nog een paar zaken: In een vorig kwartaalblad deed ik een oproep voor vrijwilligers voor

het begeleiden van het torenklimmen op Koningsdag en Open Monumentendag. Dankzij uw leuke en spontane reacties kan nu ook op Open Monumentendag de toren beklommen worden. Fantastisch!

Op de Algemene Leden Vergadering namen we afscheid van Rom van der Schaaf als bestuurslid en verwelkomden we Dick Scherpenzeel als nieuw bestuurslid. Ook vanaf deze plaats dank voor de een en welkom aan de ander.

En tot slot. Was u al op de tentoonstelling over de Ocrietfabriek? Kom dan nog een keer terug, want de uitstalling is nu aangevuld met een heuse originele Ocriet aanrecht met gootsteen.

Liesbeth Lemckert

Tentoonstelling in de Oudheidkamer

oudheidkamer EEMNES

Raadhuislaan 2a

Telefoon 035-5382375

Geopend: zaterdag van 14-16 uur

Toegang gratis

Het verhaal van Vlasman en Buis

PETER BRUIN

Vooraf

*In het donker sjouwen mannen van de Knokploeg Eemnes de neergekomen containers naar de Mariaschool. De afhandeling van de wapendropping in de nacht van 10 op 11 april 1945 in Eemnes begint voorspoedig. Maar even later gaat het mis. Op de Wakkerendijk stuit een foeragewagen van het Duitse leger op een wachtpost van het verzet. Er vallen schoten en twee Duitse soldaten komen om het leven. Dan zijn de poppen aan het dansen. Het blad **Tijding**¹ bericht erover:*

‘Een volmaakt onkundige en onschuldige boer werd uit zijn bed gelicht en meegenomen. Evenals een B.S.-man die op den dijk op wacht stond. Beiden zijn door de Duitschers doodgeschoten’.

De twee mannen die worden opgepakt zijn Wies Vlasman uit Eemnes en Dick Buis uit Hilversum, ondergedoken in Blaricum. Ze worden niet veel later gefusilleerd in de tuin van een villa in Laren.

Wat er precies bij de wachtpost is gebeurd en waarom Buis en Vlasman zijn opgepakt en ter dood gebracht, wordt niet duidelijk.

***Tijding** meldt het niet en plaatselijk commandant C. de Graaff² schenkt er evenmin aandacht aan in zijn verslag van het ondergronds verzet tijdens de oorlogsjaren in Blaricum, Eemnes en Laren. Hij laat het bij één zin:*

‘Een wapendropping werd georganiseerd op een afwerperterrein onder Eemnes welke gelukte, doch waarbij de B.S.-er Dick Buis het leven liet’.

Mannen van de Knokploeg (KP) Blaricum-Eemnes-Laren³, die

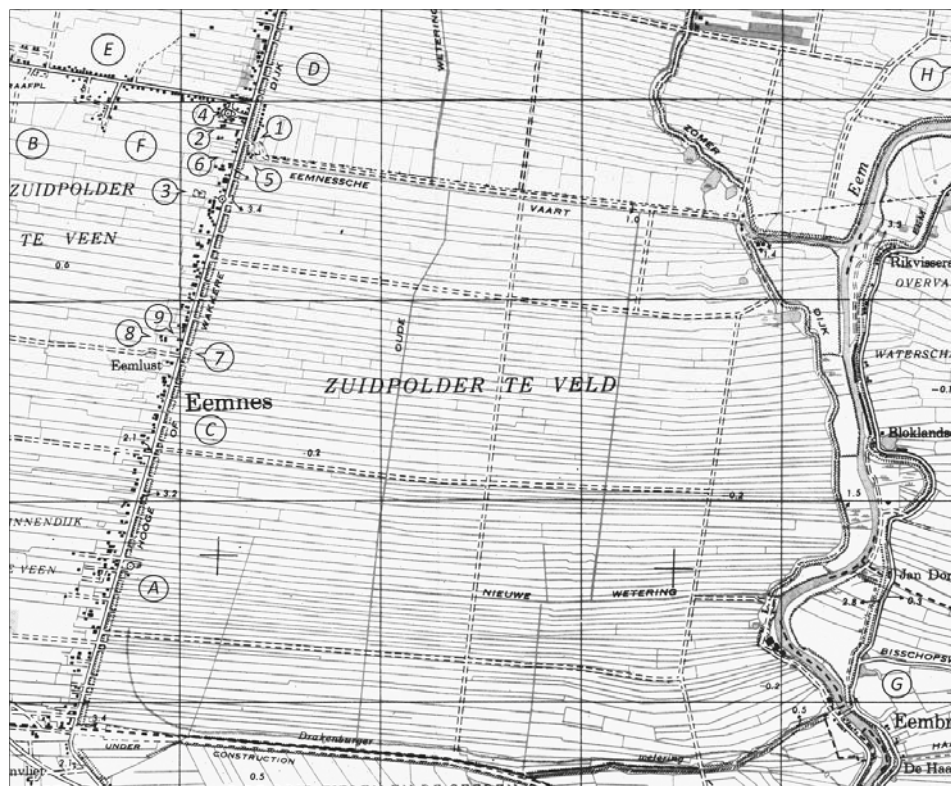
openhelderings hadden kunnen verschaffen, kiezen ervoor te zwijgen, tot aan hun dood. De ongemakkelijke vraag dringt zich op: is er iets in de doofpot gestopt?

*Het verslag in **Tijding** wijst in die richting:*

‘Door leden der B.S. worden dergelijke verhalen niet aan de groote klok gehangen. De krantenman moest moeite genoeg doen om een slachtoffer te vinden die meegedaan had en er wat van wilde vertellen. Laten wij ons dergelijke feiten herinneren wanneer er smadelijk en laatdunkend over de B.S. gesproken wordt. Ook de B.S.-leden zijn mensen en maken dus fouten. Maar lang niet elk mensch was er voor te vinden om hoogstgevaarlijke opdrachten, zooals de bovenomschrevene, uit te voeren’.

Eigenlijk is het niet eens vreemd dat er geen opening van zaken is gegeven. Meer kwesties waarin het verzet een rol speelde, kwamen niet in de openbaarheid. Het beeld van succesvolle verzetsdaden, soms weinig-realistisch en romantisch ingekleurd, mocht niet worden aangetast. Al met al een mooie uitdaging om de ware toedracht achter deze fusillade te ontrafelen. De zoektocht brak eindelijk de schimmigheid open die zo lang boven het drama op de Wakkerendijk had gehangen. Het verhaal achter de dood van Buis en Vlasman is een reconstructie van gebeurtenissen waarin goed en fout hand in hand zijn gegaan.

Daar speelde het zich af.

A Eemnes-Binnen
B Eemnes-Buiten
C Wakkerendijk
D Meentweg
E Laarderweg

F Droppingsveld
G Eembrugge
H Eemdijk

1 'Schipers Welvaren'
2 Mariaschool
3 R.K. St.-Nicolaaskerk
4 N.H. kerk
5 Haven

6 Gemeentehuis
7 Woning Vlasman
8 Boerderij Prinsen
9 Woning Groen

1. DE MELK KOOKT OVER

Het is dinsdag 10 april 1945, vroeg in de avond. Wies Vlasman en de kinderen Jan Hein, Hanna en Marian zijn thuis in de vrijstaande woning aan de Wakkerendijk 130a in Eemnes. Elders in het dorp worden voorbereidingen getroffen voor de wpendropping vannacht. Heel wat dorpingen zijn daarvan op de hoogte, maar Vlasman weet van niets. 'Anders was hij niet thuis gebleven', zegt zijn vrouw in 1997 tijdens een interview voor het Shoah-project, een film waarop wereldwijd het levensverhaal van overlevenden van de Tweede Wereldoorlog is vastgelegd en waaraan in Nederland duizend getuigen hebben meegewerkt. Dan hadden Antonius Nuy en Petronella Kelle op de kinderen kunnen passen. Nuy (een tuinder van 69 jaar) en zijn vrouw (65) maken deel uit van de 491 evacués uit Arnhem en omgeving die in Eemnes zijn ondergebracht.⁴ Het echtpaar uit Huissen, sinds augustus 1944 bij de familie Vlasman ingekwartierd, gaat die avond om half negen naar bed. Vlasman wil nog wat boter maken. Daarna gaat hij ook slapen, heeft hij gezegd.⁵

Annie Vlasman, de echtgenote van Wies, is niet thuis. Haar man noemt haar Annie, haar meisjesnaam is Johanna Avontuur. Eerder die dag is ze op de fiets naar Amsterdam gegaan om persoonsbewijzen en stamkaarten, bestemd voor onderduikers, weg te brengen. Een riskante onderneming, maar de missie verloopt zonder problemen. 's Nachts blijft ze over bij kennissen. Het wielje van de fiets van haar zoon Jan Hein, dat ze eerder in reparatie had gegeven, was nog niet klaar. 'Iedereen zei, nou dan blijf je toch tot morgen. Zo is het gegaan dat ik die nacht niet thuis was'.⁶

Wout Staal is wel geïnformeerd over de ophanden zijnde dropping. De zoon van cafébaas Gert Staal van het nog steeds aan de Wakkerendijk in Eemnes gevestigd Schippers Welvaren, in oktober 2016 honderd jaar in familiebezit, is sectiecommandant Strijdend Gedeelte (SG) van de BS⁷. Vanaf 1943 tot het einde van de oorlog worden gestrande geallieerde vliegers voor korte of langere tijd ondergebracht op de zolder van het café of, als het nodig is, in een uitgegraven schuilkelder onder de vloer. Volgens Wout Staal zijn het er 52 geweest. Hun namen heeft hij in een boekje genoteerd, zegt hij.⁸ 's Zondags wacht de onderduikers een vast ritueel. Op de knieën voor een stoel wordt de rozenkrans van oma Staal gebeden. Daarna gaat een kruikje jenever rond.

Wout Staal, ongeveer 20 jaar oud. Uit: Fotoboek t.g.v. de honderdste geboortedag van Bep Vos-Staal, 5 april 2015.

Om 13.30 uur hoort Wout Staal op de radio in een Franstalige uitzending van de BBC het zinnetje: 'De machine werkt op volle kracht'. Het is een intrigerende aankondiging voor de naderende wapendropping. De bevestiging om 19.45 uur op de BBC in een uitzending van Radio Oranje is al even karakteristiek: 'De melk kookt over'.⁹

Bijna veertig mannen van de KP Blaricum, Eemnes en Laren, voor deze gelegenheid onder leiding van Wout Staal, in de rol van commandant binnenterrein, zijn rond 22.00 uur bijeen op het droppingsveld in de polder ten westen van de Wakkerendijk, driehonderd meter achter de boerderijen, tussen de Hervormde kerk en de R.K. Sint-Nicolaaskerk. De locatie voldoet aan de strenge eisen van veiligheid en oriëntatiemogelijkheden van het RAF Bomber Command en is door Londen goedgekeurd. Het toestel dat de lading zal droppen wordt, zoals gebruikelijk, aangestuurd door de Special Operations Executive (SOE).¹⁰ Sommige KP'ers op het afwerpterrein dragen stenguns die in september 1944 per schip de haven van Eemnes zijn binnengebracht.¹¹

De KP Eemnes is belast met het afvoeren van de containers naar de Mariaschool, de KP Blaricum zorgt voor de bewaking en de algehele leiding van de operatie is in handen van H. Treffers,¹² commandant SG van de BS, ritmeester buiten dienst van het Nederlands-Indisch leger en sinds 1939 hoofd gemeentelijke Luchtbeschermingsdienst in Laren.

Het droppingsveld en het daaraan grenzend gebied worden bewaakt door wachtposten, iedere post bestaat uit zes tot tien man. De wachtposten, in totaal vijf, staan onder leiding van Maurits (Mauf) Branse, commandant van de KP Blaricum, Eemnes en Laren. Om tien uur nemen ze hun posities in. Branse zelf bevindt zich met zijn uit acht man bestaande wachtpost op de Laarderweg, hoek Gooyer-

gracht. Overige posten staan op de Wakkerendijk, Eemnesserdijk en op twee plekken aan de Gooyergracht.¹³

GEWELDSINSTRUCTIE

De mannen weten wat hen te doen staat als het erop aankomt. Dat blijkt wel uit de verklaring van Johannes Elbertus (Jo) van der Zwaan uit Eemnes: 'We kregen opdracht iedere mof die ter plaatse kwam neer te schieten'.¹⁴

Lammert Calis, vanaf begin 1944 sectiecommandant van de KP Blaricum, Eemnes en Laren, bij wiens wachtpost Jo van der Zwaan is ingedeeld, legt uit hoe hij moet handelen als hij een vijand in 't vizier krijgt. 'Van commandant Branse had ik opdracht dat, indien wij een geringe hoeveelheid Duitse militairen zouden ontmoeten, wij dezen moesten doodschieten en indien een grote groep Duitsers zou worden ontmoet zou ik alarm maken door een paar keer in de lucht te schieten'.¹⁵

Ook Wout Staal weet hoe het zit met het wapengebruik deze avond. 'De commandant H. Treffers had van te voren een order aan de leden van de KP gegeven dat elke Duitser die binnen het afgezette terrein kwam, moest verdwijnen'.¹⁶

Om ongeveer 23.30 uur komen de mannen op het afwerpterrein in actie. *Tijding* doet verslag:

Strak staat de nachtelijke hemel gespannen boven de polder. 't Is nieuwe maan, alleen de sterren knipperen. Op de weilanden begrensd door Gooiersgracht en Wakkerendijk tekenen zich hier en daar zwarte schaduwen af, om dan ineens weg te duiken en op te lossen in het nachtelijk duister. Een uur blijft het rustig, geen geluid wordt gehoord, geen schim wordt gezien. In de verte wordt het monotoon geronk van een vliegtuig hoorbaar. Plotseling beginnen in de polder op verschillende plaatsen lichtjes te gloeien: drie witte en een roode.

Het lamplicht is afkomstig van grote zaklantaarns die door drie mannen, Wilhelmus Wouter (Wim) Staal (broer van Wout Staal), Eddy Kryskow (een in Schippers Welvaren ondergedoken Canadese vlieger) en operatieleider Treffers, op één lijn zijn opgesteld.¹⁷ In de zone tussen de lampen moeten de vijftien met wapens en munitie gevulde containers en vier manden met voedsel en sigaretten neerkomen uit de door kapitein R. Wharmby gevlogen Handley Page Halifax bommenwerper, afkomstig van de basis Earls Colne in Essex. We volgen nog even het fascinerend verslag in *Tijding*:

't Vliegtuig komt nader en vliegt over, waarna de donkere hemel als 't ware gevlekt is. Zwarte stippen teekenen zich af en worden langzaam groter. Uit greppels en kuilen maken donkere gestalten zich dan los en verspreiden zich door de polder. De eerste parachutes komen neer, vlug worden de containers losgemaakt en valschermen opgevouwen. Geruisloos wordt er gewerkt, fluisterende instructies en doffe ploffen van neerkomende containers is alles wat men hoort....

Eén container komt buiten de zone terecht, maar wordt veiliggesteld. Over de sloten zijn planken gelegd. Daar overheen worden de containers naar de weg vervoerd. Met boerenmelkwagentjes rijden de KP'ers de vracht naar de Rooms-Katholieke Mariaschool. Daar verbergen ze de wapens op zolder boven de gymnastiekzaal.

2 De wachtpost

Om middernacht, als twee containers naar de school zijn gebracht, klinken er schoten vanuit de richting Wakkerendijk. Op last van Branse staat vanaf 22.00 uur, ter hoogte van nummer 132, bij Huis Eemlust, een wachtpost bestaande uit Lamert Calis, James Vogt, Jo van Os, Jaap Branse (die zich Jack laat noemen, broer van Mauf Branse), Jaap Vos uit Blaricum en Jo van der Zwaan uit Eemnes, verdekt opgesteld.¹⁸ Vanuit de richting Baarn nadert een met twee paarden bespannen wagen, met op de bok twee Duitse soldaten. Het is een foeragewagen van de Weermacht die iedere nacht van Amersfoort of Utrecht via Baarn en Eemnes naar Laren rijdt om de daar gelegerde militairen te bevoorraden.

EEN PAAR SALVO'S STENGUNVUUR

Calis geeft één van zijn jongens, het blijkt Jo van der Zwaan te zijn, opdracht de naderende Duitsers 'op vriendelijke wijze' te zeggen dat de weg versperd is en hen te bewegen terug te rijden.¹⁹ Van der Zwaan probeert de Duitsers te laten stoppen, 'doch zij gaven hieraan geen gevolg'.²⁰ Dan sommeert Calis zelf de Duitsers halt te houden, maar ook nu rijden ze door. 'Ik gaf toen opdracht aan de leden van de KP die bij mij waren om op hen te schieten', tekent verbalisant Jan de Groot later op uit de mond van Calis.²¹ 'Hierop werden een paar salvo's stengun-

vuur afgegeven. Hierna tuimelde één van de Duitsers van de wagen op de straat'.²² Ruim vijftig jaar later haalt Ben Huiden, die iets verder op de Wakkerendijk 154 woont, het voorval op in zijn herinnering. 'Ze schoten er één van de bok af.'²³

Jo van der Zwaan loopt naar de van de wagen gevallen Duitser toe, 'die zwaar gewond bleek te zijn. Ter hoogte van de woning van Vlasman is deze Duitser door ons gedood', verklaart hij.²⁴ Calis legt een gedetailleerdere verklaring af. 'De Duitser die op straat lag, hebben wij met een nekschot gedood. Deze man hebben wij in een aangrenzende sloot gelegd om te voorkomen dat hij direct werd gevonden.'²⁵ De andere Duitser is gewond aan de wagen blijven hangen en wordt door de op hol geslagen paarden voortgetrokken.²⁶ Verderop valt hij op het wegdek. Later hoort Jo van der Zwaan dat die Duitser aan de gevolgen van zijn verwondingen is overleden.²⁷

Bartholomeus (Bertus) Groen ziet de paarden met de wagen erachter in volle vaart voorbij komen. De gemeenteopzichter, tot 1940 wethouder van Eemnes, zit achter het raam van zijn woning op de Wakkerendijk 126. Tijdens de dropping fungeert hij als uitkijkpost.²⁸ Het is een heldere avond en Groen kan alles goed zien.

Door de schoten en het geluid van de op hol geslagen paarden met de wagen erachter schrikken omwonenden wakker. Teus van Klooster, die van zijn zoon Gerard, helper van de ondergrondse, heeft gehoord dat er 's nachts munitie zou worden gedropt,²⁹ opent de luiken maar er is niets meer te zien. Het gespan komt, na anderhalve kilometer, bij de Laarderweg tot stilstand.

In huize Vlasman vraagt Nuy, één van de twee evacués, of Vlasman, wiens slaapkamer aan die van hem en zijn vrouw grenst, het schieten heeft gehoord. Vlasman stelt hem gerust. 'Ik zal wel opletten wat er gebeurt'. Het blijft verder rustig en het echtpaar Nuy valt weer in slaap.³⁰

Enkele dagen later vinden passanten langs de weg in de polder voorbij Jan Roodhart een dode man, met beide benen in een zak gebonden. Ze doen aangifte bij de politie in Baarn. Uit de papieren die op het slachtoffer worden aangetroffen blijkt dat het om een Duitser gaat. Bewoners zijn bang voor de gevolgen; notabelen verlaten Eemnes uit voorzorg. De angst blijkt ongegrond. Er gebeurt niets bijzonders.³¹ Of de gevonden Duitser de soldaat is die door de wachtpost met een genadeschot is gedood, kan niet worden nagegaan in de dagrapporten van de politie Baarn. Daarin ontbreken de berichten van de dagen kort na 11 april 1945.³²

Harmen van Twillert en Hendrikje Varenkamp.

Peter Varenkamp.

Terwijl het bergen van de wapens nog in volle gang is, overzien Calis en zijn mannen de gevolgen van hun daad. Ze besluiten op eigen houtje de door hen bemande wachtpost op te heffen en naar huis terug te keren. 'Daar bedoeld gespan op hol was geslagen en mede door de plaatshebbende schietpartij vreesden wij dat er Duitse versterking zou komen', verklaart Calis.³³ 'Reden waarom wij via de Eemnesserpolder naar onze woningen in Blaricum zijn gegaan'.

HET TENTWAGENTJE UIT EEMDIJK

Peter Varenkamp is getuige als de Duitsers op de foeragewagen door de wachtpost onder vuur worden genomen.³⁴ De veehouder tevens pontbaas uit Eemdiijk is op een fiets met luchtbanden onderweg van Laren naar Baarn. Eerder die avond heeft hij voor de koets uitgereden waarmee koetsier Rijk Hoeve zijn zus Hendrikje Va-

renkamp, die hevige pijn in de buik heeft, en haar man Harmen van Twillert, van Eemdiijk naar het Algemeen Ziekenhuis in Baarn³⁵ brengt. Maar Hendrikje kan niet worden geholpen, er is geen plaats wordt gezegd. Terwijl Rijk Hoeve en de koets met inzittenden in Baarn achterblijven, rijdt Peter Varenkamp op de fiets naar het St.-Jansziekenhuis in Laren. Zijn zus kan langskomen, krijgt hij te horen. Op de terugweg naar Baarn wordt Varenkamp tegengehouden door Duitse soldaten. Het is *Sperrzeit*. Als Varenkamp zegt dat hij *krankenvervoer* voor zijn zuster moet regelen mag hij zijn weg vervolgen. 'Maar ik moest het licht van mijn fiets doven'. Op de Wakkerendijk ziet hij de foeragewagen naderen en stapt af. Even later wordt het gespan 'hevig beschoten', zoals hij het uitdrukt. Varenkamp begrijpt dat hij niet veilig is en verschuilt zich in een nabijgelegen hooiberg. Als het schieten voorbij is, komt hij tevoorschijn. Hij loopt voorzichtig de dijk op en hoort een man kreunen. Het moet de zwaargewonde Duitser zijn. Maar het is hem niet toegestaan dichterbij te komen. 'Iemand in het Nederlands riep dat ik mij moest verwijderen'.³⁶

Dat doet Varenkamp. Via polderwegen rijdt hij naar Baarn. Daar wacht Rijk Hoeve met zijn koets, een met één paard bespannen vierwielig tentwagentje, waarmee de zeventigjarige veehouder uit Eemdiijk een soort taxibedrijf onderhoudt. Op zaterdag haalt Hoeve de dominee op in Baarn voor de kerkdienst van zondag en na de dienst brengt hij hem terug. Ook zorgt hij voor vervoer bij begravenissen. Varenkamp zegt tegen Hoeve dat hij, omdat het *Sperrzeit* is, het beste over de Wakkerendijk naar het St.-Jansziekenhuis in Laren kan gaan en rijdt op de fiets voor de koets uit.

Om half één arriveert de in Laren gelegerde 3e bewakingscompagnie onder bevel van luitenant Erdmann in Eemnes om onderzoek te doen naar de beschieting van de foeragewagen. Onderweg passeren ze de kruising Laarderweg/Gooyersgracht waar de wachtpost van Mauf Branse zich ophoudt.

Na de oorlog erkent Branse dat hij de risico's van een gewapend treffen uit de weg was gegaan.³⁷ 'Omdat schieten op deze colonne ongetwijfeld veel doden tengevolge gehad zou hebben, doch waarschijnlijk ook vele in de aan de andere kant van de weg liggende huizen, gaf ik order niet te schieten en verborgen wij ons langs de rand van de Gooyersgracht'.

In tijgersluipgang kammen Duitse soldaten het gebied uit rond de Wakkerendijk.³⁸

3 HET FATALE BLOEDSPOOR

Rond 01.30 uur meldt een ordonnans die van de school komt waar de wapens worden opgeborgen aan commandant Branse dat alles veilig is. Branse geeft drie bewakingsploegen langs de Gooyergracht opdracht naar huis te gaan en de vierde zich te verzamelen bij de school. Dan zoekt hij Wout Staal op. Branse heeft gehoord dat mannen van de wachtpost op de Wakkerendijk op Duitsers hebben geschoten 'waarna al de leden van de KP zijn gevlucht'.³⁹

Branse vraagt of Staal een paar mannen beschikbaar wil stellen die met hem meegaan om te kijken wat er met de wachtpost op de Wakkerendijk is gebeurd. Staal verklaart later dat hij niemand heeft aangewezen. Branse ziet Dick Buis en op zijn verzoek gaat Buis met hem mee naar de plek op de Wakkerendijk waar de vijfde bewakingsgroep zou moeten staan. Ieder op een fiets. Branse rijdt voorop, zoals een commandant betaamt. Hij is gewapend met een stengun.⁴⁰ Vermoedelijk rijdt één van de twee op een fiets die Gerard van Klooster heeft achtergelaten. 'Buis was ongewapend', verklaren zowel Staal⁴¹ als Branse.⁴² Staal had Buis trouwens verboden wapens te dragen, 'in verband met een tekort daar aan'.⁴³

Terwijl de mannen van Staal bezig zijn de wapens naar de Mariaschool te brengen, ziet Bertus Groen vanuit zijn 'uitkijkpost' op 50 meter afstand een aantal Duitsers staan. Ze laten eerst een legerwagen doorrijden en houden daarna een koets tegen. Het is het tentwagentje waarmee Rijk Hoeve, Hendrikje Varenkamp en haar echtgenoot Harmen van Twillert onderweg zijn naar het ziekenhuis in Laren. Ook Peter Varenkamp, die met de fiets voorop rijdt, moet stoppen.⁴⁴ Groen hoort dat iemand zegt dat de zieke vrouw naar het ziekenhuis wordt gebracht. Maar ze mag niet verder van de Duitsers. Terwijl Hoeve en Varenkamp met de Duitsers praten, naderen vanuit de richting Eemnes-dorp twee fietsers, Branse en Buis. Groen hoort dat de Duitsers tweemaal 'halt' roepen⁴⁵ en ziet dat de fietsers doorrijden. Als ze ter hoogte van zijn woning zijn gekomen hoort Groen dat een Duitser 'vuur' commandeert.⁴⁶ Dan klinkt snelvuur, mogelijk van een machinepijstool. Ook Hoeve en Varenkamp horen en zien het gebeuren.⁴⁷ Branse en Buis laten hun fiets achter en zoeken een heenkomen op het erf van Groen.⁴⁸ Tijdens het schieten ziet Groen dat een Duitser die voor zijn huis staat in elkaar zakt. Het kan niet anders dan dat de man door eigen vuur is getroffen. Later hoort Groen dat hij inderdaad was gedood. Buis loopt schotwonden op. Een ernstige aan de linkerknie en één aan de rechterelleboog, blijkt later. Hij strompelt naar de woning van

Groen en klopt aan. Er wordt niet open gedaan. 'Voor de achterdeur lag een plas bloed,' verklaart Groen naderhand.⁴⁹

De Duitsers, die Groen nabij z'n woning had zien staan, komen zijn erf op en lossen schoten. Eén van hen vuurt lichtkogels af waarna tientallen Duitsers zich op het erf van Groen verzamelen. Ze onderzoeken het terrein, alsmede de nabijgelegen woningen van onder meer Groen en Brouwer. Bij de achterdeur van de woning van Groen zien ze een plas bloed en vinden zo het bloedspoor dat hen leidt naar de boerderij van Jan Prinsen.⁵⁰

Als Groen niet heeft gereageerd op zijn kloppen begeeft Dick Buis zich, zo snel als de verwondingen het toelaten, naar de ongeveer 40 meter recht achter de woning van Groen gelegen boerderij van Prinsen. Buis klopt aan de achterkant op een raam. Prinsen schuift het verduisteringsgordijn opzij en opent het venster. Buiten staat een hem onbekende man. Die vraagt of hij binnen mag komen, om zich voor de Duitsers die hem achtervolgen, te verbergen. Prinsen ziet dat hij gewond is. Bloed stroomt langs zijn hand.⁵¹ Buis wil zijn naam niet noemen. Hij zegt alleen dat hij van de ondergrondse is.⁵²

HET DILEMMA VAN PRINSEN

In zijn boerderij verleent Prinsen onderdak aan enkele familieleden, een gedeserteerde Duitse soldaat, zijn knecht Timotheus Hermanus (Tiem) Spieker en de familie De Jong, evacués uit Arnhem. Aanvankelijk is Prinsen van plan de gewonde man die voor de Duitsers op de vlucht is in huis te nemen. Als Spieker zegt dat er Duitsers op de dijk lopen en dat het slecht kan aflopen voor de onderduikers, twijfelt hij. Na overleg met De Jong besluit Prinsen het leven van deze mensen niet in gevaar te brengen. 'Ik heb den vreemdeling gezegd dat het onmogelijk was om hem onderdak te verschaffen en dat hij moest trachten weg te komen'.⁵³ Buis vraagt en krijgt een glas water. Hij vraagt ook of de mannen hem naar Teus van Klooster, die even verderop op de Wakkerendijk 116 woont, willen brengen. Maar Prinsen, die Van Klooster kent, en Spieker doen dat niet. Wel beloven ze naar Van Klooster te gaan en hem te vertellen wat er gaande is. Ze vragen Buis zich zo lang te verbergen in de slootkant. Als Prinsen en Spieker buiten komen zien ze op de dam naar de Wakkerendijk een groot aantal Duitse soldaten. Ze keren terug. Buis verdwijnt op het erf achter de boerderij.⁵⁴

‘SCHWEINHUND’

Prinsen en Spieker zijn net binnen als de Duitsers aankloppen. Vanaf het huis van Groen zijn ze het bloedspoor gevolgd. Een officier vraagt of ze iemand hebben gezien die op de vlucht is, of een persoon hebben binnen gelaten. Prinsen antwoordt dat hij kloppen op het raam heeft gehoord, maar daar niet op heeft gereageerd. Even later is de boerderij omsingeld en de officier en enkele soldaten betreden het woonhuis om dit te doorzoeken. Plotseling hoort Prinsen iemand ‘Schweinhund’ schreeuwen en er wordt een schot gelost. Een half uur nadat hij fietsend is beschoten, wordt Dick Buis door de Duitsers gevonden in een vrijstaande (omstreeks 1970 gesloopte) wagenloods, net achter de boerderij van Prinsen. Hij probeert nog weg te komen, maar wordt gearresteerd. De huiszoeking bij Prinsen is voorbij en de Duitsers slepen Buis naar de Wakkerendijk.⁵⁵ Varenkamp en Hoeve verklaren dat Buis, een half uur nadat hij en Branse zijn beschoten, door de Duitsers wordt gevonden en op twintig meter afstand van de koets in de berm van de weg wordt gelegd.⁵⁶

Dichtbij, op nummer 122, wonen Margaretha Hilhorst, weduwe van Willem Bieshaar en haar dochter Wilhelmina Petronella (Mientje) Bieshaar – ook wel Mientje Pingel genoemd, omdat ze piano speelt. Mevrouw Bieshaar hoort hoe de koetsier en iemand anders, vermoedelijk Peter Varenkamp, de Duitsers smeken door te mogen rijden om Hendrikje Varenkamp naar het ziekenhuis te brengen. Ze warmt melk op en brengt dit naar de zieke vrouw in de koets. Een Duitse soldaat zegt dat ze ook naar haar landgenoot moet kijken die vlakbij in de berm ligt. Dick Buis heeft wondkoorts, ligt te rillen en draagt nog één laars. De Duitsers staan toe dat ze hem wat hulp biedt. Ze haalt dekens, een kussen en wat water. Dat mag, maar als ze hem eten wil geven houden ze haar tegen.⁵⁷

DE STENGUN

Mauf Branse, die in juni 1945 als vrijwilliger zou toetreden tot het Nederlands leger en als kapitein in Nederlands-Oost-Indië dienst zou doen, legde een schriftelijke getuigeverklaring af. De brief, gedateerd op 17 september 1947 te Semarang, maakt deel uit van een door Jan de Groot, politiemann in Eemnes, opgemaakt proces-verbaal. Over de gebeurtenis op de Wakkerendijk, waarbij hij en Dick Buis worden beschoten, schrijft Branse: ‘Niet ver van de plaats waar ik deze vijfde bewakingsgroep wist sprongen er plotseling een zestal gedaanten vanachter de dijk

omhoog die ‘halt’ schreeuwden en onmiddellijk met machinepistolen het vuur openden. Ik liet mij van mijn fiets vallen, waarbij mijn stengun uit mijn hand vloog, daar ik deze zonder band in mijn linkerhand droeg. Ik drukte mij zo dicht mogelijk tegen de heg van een boerderij, terwijl op 40 cm van mij de kogels op de grond sloegen. Daar ik hier geen vijand verwachtte was mijn enigste gedachte: ‘ze schieten hun eigen baas kapot’.⁵⁸

Terwijl twee rode lichtpatronen worden afgeschoten rent Branse over het erf van Groen naar de achterkant, 400 meter door het weiland, terug naar de dijk en de school waar hij Wout Staal op de hoogte stelt. De stengun wordt door speuren de Duitsers in de tuin van Vlasman gevonden.⁵⁹

Ook Staal verklaart later dat Branse zijn stengun is kwijtgeraakt. Tien minuten nadat Branse en Buis per fiets bij hem vandaan zijn vertrokken, hoort Staal uit de richting Wakkerendijk schoten lossen. ‘Ongeveer een half uur later kwam Branse bij mij terug. Hij deelde mij mede dat ter hoogte van perceel Wakkerendijk 128 een troep Duitse soldaten liep, die op hem en Buis hadden geschoten. Hij vertelde dat Buis en hij zich van het rijwiel hadden laten vallen, dat Buis was aangeschoten en niet kon vluchten en dat hij (Branse) zijn stengun en rijwiel had achtergelaten en gevlucht was naar de school alwaar ik stond’.⁶⁰

Kort na 04.00 uur is boerenknecht Paulus Anthonius (Paul) Strijd op weg naar zijn werk. Op de Wakkerendijk, nabij de wachtende tentwagen van Rijk Hoeve, wordt hij tegengehouden door Duitse soldaten. Hij mag niet verder en brengt twee uur zittend door naast Dick Buis.⁶¹

4 DE ARRESTATIE VAN WIES VLASMAN

De nacht lost al op als het bij Vlasman verblijvende echtpaar Nuy wordt gewekt door bonzen op de voordeur en geroep dat de deur moet worden geopend.⁶² Vlasman gaat naar beneden en opent de voordeur. Even later horen Nuy en zijn vrouw gestommel op de trap. Als de deur van hun slaapkamer open gaat, zien ze Duitse soldaten die met een lantaarn in de slaapkamer schijnen, maar hen verder met rust laten. Ook Vlasman komt naar boven. Met enkele Duitsers verblijft hij korte tijd op zijn kamer. Dan laat Vlasman, met jas aan en hoed op, het echtpaar Nuy weten dat hij mee moet met de Duitsers en zegt hen gedag.⁶³

Wies Vlasman.

Jan Hein Vlasman, bijna zes jaar oud, ziet vanuit het slaapkamerraam dat zijn vader naar buiten wordt geleid. Tot zijn twaalfde, dertiende jaar heeft hij er nooit iets over gezegd. Wel zendt hij signalen uit, maar niemand vangt ze op: blijven zitten op de lagere school, cijfers halen die van nul naar tien schieten. Pas als hij in Noord-Brabant een psychologische test doet, komt zijn verhaal naar buiten.⁶⁴ Annie Vlasman vertelt het in de bewoordingen van haar zoon: 'Op straat stond een wagentje. Daar lag een meneer op straat en daar werd pappa bijgehaald, met de Duitsers erbij. Toen werd pappa in dat wagentje gegooid en is dat wagentje weggereiden'.⁶⁵

Om 05.30 uur zit Paul Strijd nog steeds naast Dick Buis, die twintig meter achter de tentwagen in de berm ligt. Dan ziet Strijd 'de mij bekende Vlasman uit zijn woning halen door enige van die militairen en bewaakt worden door deze Duitsers'.⁶⁶ Hij is tien meter verwijderd van Buis en Strijd. De Duitsers schakelen Vlasman, die de Duitse taal beheerst, in als tolk om Buis te ondervragen en staan toe dat hij Buis een sigaret geeft. Om 06.00 uur mag Strijd zijn weg vervolgen.

Alle pakketten met wapens en munitie zijn naar de Mariaschool gebracht en de mannen die daarvoor hebben gezorgd keren huiswaarts. De Duitsers vinden de fiets van Gerard van Klooster en stellen die veilig.

MET DE KOETS NAAR LAREN

'Het is 06.15 uur', zegt Rijk Hoeve, als hij van de Duitsers opdracht krijgt de arrestanten naar Laren te vervoeren. 'De gewonde man moest zelf instappen', verklaart Hoeve. 'Vanwege de verwonding kon hij dat bijna niet. De Duitsers oefenden zo'n druk op hem uit dat, indien hij niet zelf was ingestapt, ze hem wel in de wa-

gen hadden getrapt'.⁶⁷ Met Hendrikje Varenkamp, haar man en Dick Buis in de koets en Vlasman op de opstap rijdt Rijk Hoeve, onder begeleiding van twee (volgens Hoeve) of drie (volgens Peter Varenkamp) gewapende Duitse militairen⁶⁸, naar Laren. Peter Varenkamp rijdt mee op de fiets.

Tijdens de rit vraagt Dick Buis aan Rijk Hoeve of hij de complimenten wil overbrengen aan Wout Staal. 'Hij zeide mij dat hij geen schuld had', zegt Hoeve. Ook overhandigt Buis zijn horloge, dat hij van een Amerikaanse vliegenier heeft gekregen, aan Hoeve en vraagt hem dit aan 'Rolf' te geven.⁶⁹ 'Anders is het voor de moffen', zegt Buis.⁷⁰

'Rolf' is de schuilnaam van Heiman Leeraar, van Joodse afkomst, sergeant in het vooroorlogs Nederlandse leger, ondergedoken bij Reijer Klarenbeek in Eemdijk en aangesloten bij de KP Eemnes. De voorbije nacht was 'Rolf' actief tijdens de dropping. Hoeve, nogal doof, begrijpt niet goed wat Buis vraagt. Hij houdt het klokje in zijn bezit. Als het hem later duidelijk wordt wat de bedoeling was, zorgt Hoeve dat het horloge wordt overhandigd aan nabestaanden van Buis.

Onderweg bij de Rooms-Katholieke jongensschool aan de Eemnesserweg in Laren, waar Duitse militairen zijn gelegerd, krijgt Hoeve bevel te stoppen. Vlasman moet uitstappen en wordt er achtergelaten.⁷¹ Wat hij daar moet doen en hoe hij vervolgens op de Drift in Laren belandt, kon niet worden achterhaald. Vlasman blijft er niet lang.

Rijk Hoeve rijdt vervolgens naar de Drift 25. Op dit adres, in villa 'Westerengh', is de Abteilung Siedlung und Bauten (afdeling bunkerbouw) van de Weermacht gehuisvest. Sinds enkele weken is Hauptmann Brockmann de Bataillonsführer van een eenheid, die wordt ingezet voor toezicht op de bouw van bunkers op de lijn Amersfoort-Huizen.⁷²

Hoeve zet Buis af, keert om en rijdt naar het St.-Jansziekenhuis aan de Eemnesserweg, schuin tegenover de school waar Vlasman op de heenweg de koets moest verlaten. Hendrikje Varenkamp en haar man stappen uit.⁷³ Mientje Bieshaar staat met een pannetje eten te wachten.

Als Vlasman op de Drift arriveert, wordt hij, samen met Dick Buis, door luitenant Erdmann en zestien soldaten meegevoerd naar de Schreibstube waar Hauptmann Brockmann zich bevindt. Erdmann vertelt hem dat het voedseltransport is overvallen en dat er tien(!) militairen zijn gedood. Brockmann ziet dat één van de twee gevangen genomen mannen ernstig gewond is. Hij informeert de Ortskom-

mandant in Hilversum over het gebeuren en vertelt dat ‘twee terroristen tijdens het gevecht zijn gearresteerd’. De Ortskommandant draagt Brockmann op niets te ondernemen en te wachten tot hij de Sicherheitsdienst (SD) op de hoogte heeft gesteld. Brockmann laat de gevangenen op een stoel in de tuin plaatsnemen en zet er een soldaat bij als wacht. Hij geeft een bataljonsarts opdracht de wonden van Buis te verbinden.⁷⁴

5 COMMANDOFÜHRER TEGEN WIL EN DANK

Als Friedrich Viernann na de oorlog in het Huis van Bewaring (HvB) aan de Amstelveenseweg in Amsterdam wordt verhoord, weet de voormalig Kriminalsekreter bij de SD in Amsterdam nog dat er destijds over de kwestie in Laren met de Dienststelle in Amsterdam is getelefoneerd.⁷⁵ Een Hauptmann wiens naam hij zich niet meer kan herinneren vertelt dat zijn ondergeschikten twee Nederlanders hadden gearresteerd die betrokken waren geweest bij het beschieten van een Duits voertuig, waarbij twee Duitse soldaten waren gedood. Viernann informeert zijn chef Willi Paul Franz Lages, hoofd van de SD in Amsterdam hierover. In zijn opdracht stelt Viernann een commando samen bestaande uit Helmuth Ehlscheid, Heinrich Runge en de Nederlander Wouter Cornelis Mollis, geboren in Hilversum en voormalig agent van politie in Amsterdam, ‘voor een onderzoek te Laren naar een aanslag die door de illegaliteit zou zijn gepleegd op een aantal Duitse militairen’. Het commando is uitgerust met machinepistolen en gewone pistolen.

Ehlscheid protesteert tegen zijn aanwijzing, hij kan dit werk niet aan en loopt boos de deur uit. In 1939 is hij als assistent bij de Gestapo in Essen gekomen en sindsdien heeft hij bijna altijd administratief werk verricht. Viernann probeert iemand anders te vinden, maar dat lukt niet. Zodoende moet Ehlscheid, onervaren als onderzoeker, toch op pad.⁷⁶

In de loop van de ochtend arriveert het drietal per auto op de Drift in Laren. Volgens Mollis gaat Ehlscheid de villa binnen en blijven hij en Runge bij de auto achter. Als Ehlscheid naar buiten komt, roept hij Runge. Ze staan op enige afstand van de auto. Toch hoort Mollis dat Ehlscheid zegt: ‘Dan moet ik Amsterdam aanroepen’. Hierna gaan ze allebei naar binnen.⁷⁷

In de tuin opzij van de villa, achter een bosje, ziet Mollis twee mannen zitten,

ieder op een stoel. Hij ziet dat één van hen ernstig is gewond. Ze worden bewaakt door een Duitse militair. ‘Ik trachtte met hen een gesprek aan te knopen, doch dit werd mij door den bewaker verboden’, zegt Mollis. Uit zijn verklaring blijkt niet dat hij Vlasman eerder heeft ontmoet. Een Duitse militaire arts vertelt hem dat één van de mannen ‘zodanig was verwond dat hij Amsterdam niet levend zou bereiken’.⁷⁸

DE SCHULDIGEN ZIJN GEARRESTEERD

Volgens Ehlscheid bespreekt hij in de villa de toestand eerst met een Feldwebel, daarna met de commandant. Die vertelt hem dat uit het door hem ingesteld onderzoek was gebleken dat ze de schuldigen van de aanslag, ‘twee manspersonen geheten Buis en Vlasman’ gearresteerd hadden en dat hij contact had gehad met de Wehrmachtsbefehlhaber in den Niederlanden en die had represailles geëist. ‘Bedoelde commandant verzocht ons, dat wil zeggen de Sicherheitspolizei (SiPo), in de praktijk zijn de werkzaamheden van de SiPo en SD zo verweven dat de term SD voor zowel de Sicherheitspolizei als de Sicherheitsdienst wordt gebruikt⁷⁹) represaillemaatregelen te nemen. Over de uitvoering daarvan heeft hij niet gesproken’. Ehlscheid antwoordt dat hij de zaak zal onderzoeken en ‘bedoelde eis aan mijn chef zou overleggen’.⁸⁰

Die ochtend wordt Viernann op de Dienststelle van de SD in Amsterdam vanuit Laren opgebeld door Ehlscheid die, zo zegt Viernann, vertelt dat hij van de commandant heeft gehoord dat de twee Nederlanders waren gearresteerd omdat zij aangetroffen waren in het bezit van wapens en betrokken moesten zijn geweest bij het doodschieten van de twee Duitse soldaten. Ehlscheid zegt ook, volgens Viernann, dat de commandant eist dat de arrestanten moeten worden gefusilleerd, daar hij anders maatregelen zou treffen tegen burgers en tegen hem, Ehlscheid, omdat hij als onderofficier de bevelen van een officier diende op te volgen. Viernann antwoordt: ‘je moet doen wat juist is en in dit geval zelf handelen. Je weet de voorschriften’.⁸¹ Later realiseert Viernann zich dat zijn antwoord ‘vaag was gesteld’ en dat hij beter had kunnen zeggen dat zij in dit geval slechts de bevelen van hun chef Lages hadden op te volgen.⁸² De fusillade-eis waarover Ehlscheid rept volgens Viernann, weerspreekt de eerdere verklaring van Ehlscheid waarin hij uitlegt dat de commandant represaillemaatregelen eist, maar over de uitvoering ervan niet heeft gesproken.

OP EIGEN HOUTJE

Terwijl Mollis bij de auto wacht, stellen Ehlscheid en Runge in de villa een onderzoek in. Ehlscheid verhoort de officieren en manschappen die Buis en Vlasman hebben gearresteerd. Die verklaren dat een vuurgevecht had plaatsgevonden tussen soldaten van de Weermacht en mannen van de BS, 'hetwelk was ontstaan doordat twee Duitse soldaten waren overvallen en gedood. De mannen vluchtten en één van hen ging een woning binnen, de ander werd aangetroffen in de onmiddellijke omgeving daarvan. Bovendien zouden door BS-ers lichtsignalen zijn afgegeven uit de woning waar één van de personen naar binnen was gevluht. Deze man werd geheel gekleed aangetroffen in de woning waarvan de deur open geweest moest zijn. Deze feiten waren bij proces-verbaal opgenomen, door officieren opgemaakt en aan ons overhandigd', aldus Ehlscheid.⁸³

Ehlscheid verklaart ook dat Buis en Vlasman door Runge zijn verhoord. Ehlscheid leest de verklaringen, zegt hij. 'Zodoende weet ik dat Buis heeft verklaard dat hij 's nachts met Vlasman tezamen was geweest op een plaats in de onmiddellijke omgeving ter plaatse alwaar een dropping van wapenen zou plaatsvinden. Uit het onderzoek is gebleken dat Vlasman na het vuurgevecht met de Weermacht ter plaatse aan vluchtende illegalen een schuilplaats in zijn woning had verleend'.⁸⁴

De uitleg van Ehlscheid is in tegenspraak met de verklaring die Nuy, één van de evacuees bij Vlasman, als getuige aflegt bij verbalisant Leendert Both, agent van politie in Haarlem, lid van de Subcommissie Opsporing Oorlogsmisdrijven. Volgens Nuy is Vlasman die nacht thuis geweest. Kort nadat de foeragewagen is beschoten, spreken ze zelfs nog met elkaar. De voordeur van het huis zat op slot. Als de Duitsers op de deur bonzen, opent Vlasman die voor hen. Uit de verklaring van Nuy blijkt niet dat Vlasman aan Buis of een ander persoon die nacht onderdak heeft geboden in zijn huis. Nuy en zijn echtgenote zijn niet door Ehlscheid of Runge verhoord.

Hoe dan ook, Buis en Vlasman hebben de schijn tegen. Ze bevinden zich in een penibele situatie. Buis had zich verdacht gemaakt door, rijdend op een fiets, niet te voldoen aan Duitse bevelen om te stoppen en zich schuil te houden. Voor Vlasman gold dat Buis vlakbij zijn woning was aangetroffen en, wat waarschijnlijk het zwaarst woog, in de tuin van zijn huis een (door Branse verloren of weggegooide) stengun werd gevonden, welk wapen ongetwijfeld met de dood van de twee soldaten op de foeragewagen in verband werd gebracht.

Kort na de oorlog maakt Annie Vlasman duidelijk dat de stengun niet van haar man was. 'Wapens of iets dergelijks waren niet bij ons in huis. Mijn echtgenoot was niet bij de BS of KP aangesloten'.⁸⁵ De Duitsers op de Drift zijn ervan overtuigd dat ze met Buis en Vlasman de daders van de aanslag te pakken hebben. Ehlscheid en Runge delen die mening. Het is waarschijnlijk de reden waarom ze weinig tijd besteden aan het onderzoek en trachten de zaak zo snel mogelijk af te wikkelen. Ehlscheid zegt dat hij in de villa contact opneemt met de Hauptmann. Die vraagt wat de Sicherheitspolizei nu gaat doen en wat hij zijn commandant kan berichten. Runge is bij dit gesprek aanwezig en antwoordt dat de twee gearresteerden ter plaatse moeten worden doodgeschoten. Hij laat weten dat hij heeft getelefoneerd met de Dienststelle in Amsterdam en dat men opdracht tot fusillade had gegeven. Ehlscheid is verrast door wat Runge naar voren brengt en laat hem weten dat hij hiertoe niet in staat is en Viermann zal opbellen met het verzoek een ander commando naar Laren te sturen.⁸⁶

Het is kwart voor twee als Ehlscheid poogt telefonisch de SD in Amsterdam te bereiken. Dan, verklaart hij, hoort hij dat dichtbij wordt geschoten. 'Ik ging naar de tuin van de villa en zag dat Runge stond bij de op de grond liggende lichamen van de twee mannen terwijl hij een pistool in de hand hield. Runge heeft dat op eigen verantwoording gedaan. Ik heb hem geen bevel gegeven'.⁸⁷

Mollis heeft een andere lezing. Ongeveer drie kwartier nadat hij in de tuin de Duitse militaire arts had gesproken, ziet hij Ehlscheid, Runge en enkele Duitse officieren naar buiten komen, de twee mannen meenemen naar achter de villa, waarna verklaart Mollis, 'volgens Runge deze mensen door hen zijn neergeschoten'.⁸⁸

Een rapport van het Bureau Nationale Veiligheid (voorloper van de Binnenlandse Veiligheidsdienst BVD, nu Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst AIVD) wijst in de richting van Runge als uitvoerder van de executie. Daarin verklaart Viermann: '... ik herinner mij dat Runge, bij zijn terugkeer aan de Dienststelle, zijn machinepistool schoonmaakte, waaruit ik opmaakte dat dat pistool bij de terechtstelling gebruikt was'.⁸⁹ In hetzelfde verhoor verklaart Viermann dat het commando dat hij naar Laren stuurt, bestaat uit Ehlscheid, Runge en Willy Bellers. Omdat Viermann in zijn overige verklaringen niet meer over Bellers spreekt maar over Mollis en uit de verklaringen van Mollis blijkt dat hij op onderzoek naar Laren is gestuurd, wordt ervan uitgegaan dat Viermann zich vergist en niet Bellers, maar Mollis deel uitmaakt van het commando.

Als de fusillade van Buis en Vlasman is voltrokken, keren Ehlscheid en Runge terug naar de villa. Als ze enige tijd later bij de auto komen, zijn ze volgens Mollis in het bezit van een stengun die aan één van de twee mannen zou hebben toebehoord. 'Wie voor de slachtoffers heeft gezorgd weet ik niet, aangezien wij weer per auto naar Amsterdam zijn teruggekeerd,' zegt hij'.⁹⁰

Een voornemen van het verzet een bevrijdingsactie uit te voeren smooit in de kiem. Mauf Branse hoort van een zekere W. de Beaufort dat Dick Buis en 'iemand waar hij binnen gevlucht zou zijn', zich in de tuin bevinden van de door de Duitsers geconfisqueerde villa aan de Drift. Vanuit een nabijgelegen pand ziet Branse hen zitten. Buis met de linkerarm in een doek op een bank, de andere persoon – Vlasman – op de grond. (Of Buis de linkerarm in een doek draagt is niet zeker. Het zou ook de rechterarm kunnen zijn. Volgens patholoog-anatoom mevrouw M.B.E. Nilant waren bij de sectie de linkerarm en de rechterelleboog van Buis verbonden als gevolg van schotwonden).

Tegenover Buis en Vlasman staat een Duitse soldaat met getrokken wapen. Met de Gewestelijk Sabotage Leider (GSL) wordt afgesproken dat 's middags tussen 15.00 en 16.00 uur een vrachtauto met mannen van sabotageploegen (die zich met gewapende vormen van verzet bezighouden) de tuin van de villa zal inrijden, de wachtpost zal uitschakelen, aanwezige Duitsers neerschieten en de arrestanten meenemen. 's Middags waren beide mannen verdwenen, voordat we ze hadden kunnen redden', legt Branse later uit in zijn brief vanuit Semarang.⁹¹

NABESPREKING OP DE DIENSTSTELLE

In de namiddag keert het SD-commando terug op de Dienststelle. Ehlscheid brengt verslag uit bij Viermann. Hij vertelt dat de twee gefusilleerden door de Hauptmann als daders waren aangewezen. Ehlscheid heeft een proces-verbaal opgemaakt en overhandigt dit aan Viermann, die het doorstuurt naar Lages.⁹²

Uit hetgeen Viermann hem vertelt, maakt Lages op dat de commandant van de Weermacht in Laren het doodschieten van de twee mannen had geëist. Lages ontbiedt de leden van het commando en geeft hen een 'stevige schrobbering'. Niet omdat ze zonder zijn toestemming een fusillade hebben uitgevoerd, maar omdat ze niet daartoe hadden mogen overgaan op vordering van een officier van de Weermacht. Voor Lages is het een competentiestrijd. Hij protesteert bij generaal Karl Eberhard Schöngarth, Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des Sicherheits-

dienstes (BdS) tegen de gang van zaken, 'omdat ten enenmale de SiPo dergelijke bevelen van een commandant van de Weermacht niet kon opvolgen, omdat zij daartoe haar eigen voorschriften had. De Duitse weermacht had deze zaak zelf moeten regelen', vindt hij.⁹³

Lages zocht de fout bij Ehlscheid, verklaart Viermann, omdat hij als Sturmscharführer de oudste Duitser in rang was. 'Mollis heeft mij toen nog gezegd dat het altijd zo gedaan werd. Ehlscheid heeft mij toen iets gezegd in de geest van dat hij overrompeld was en voor een voldongen feit was geplaatst'. Volgens Viermann moet Ehlscheid zich hebben laten beïnvloeden door de Duitse officier. 'Ik neem aan dat hij ook handelde onder druk van Runge die in zijn optreden zeer scherp was terwijl Ehlscheid een slap figuur was'.

Viermann verklaart dat hij had aangenomen 'dat Ehlscheid als Kriminalsekretär wist hoe bij dergelijke gevallen gehandeld moest worden en verwachtte niet, dat in verband met bedoelde aanslag een fusillade 'an Ort und Stelle' (ter plekke) zou plaatsvinden. Ik verklaar dit, omdat toentertijd het z.g. *Keitel-Erlass* (het laten verdwijnen van gevangenen) niet meer nageleefd werd (...)'.⁹⁴

Voor Mollis was in Laren een passieve rol weggelegd. 'Mijn enigste werk in deze is wachten bij den auto aangezien ik niet in de zaak werd gemoeid', verklaart hij zelf.⁹⁵ Ook Ehlscheid laat weten dat Mollis niet met de fusillade te maken had.⁹⁶ Runge kon na de oorlog niet worden verhoord. Hij heeft zich op 7 of 8 mei 1945 in de omgeving van Katwijk het leven benomen.⁹⁷

6 DE BEGRAFENISONDERNEMER

De stoffelijke overschotten van Buis en Vlasman worden dezelfde middag bij de villa in Laren opgehaald door de Amsterdamse begrafenisondernemer J.B.J.M. (Johan) Bleekemolen, ⁹⁸ vrijwel zeker geassisteerd door Pierre van Lee, en in een vrachtauto met open laadbak, bedekt door een stuk zeil, overgebracht naar een uitgestrekt duingebied ten westen van Overveen, aangeduid als 'Van der Vliet's duinen'. Omdat de Duitsers de locatie waar gefusilleerden zijn begraven geheim willen houden, wordt geen gebruik gemaakt van bestaande begraafplaatsen. Het is niet voor het eerst dat Bleekemolen en Van Lee zo'n transport verzorgen. Als ze na de oorlog worden aangehouden, blijkt tijdens de verhoren en de terechtzitting dat

het tientallen keren geweest moet zijn. Dan wordt ook duidelijk hoe ze daarbij te werk gaan. Onderweg maken ze een stop bij de Feldgendarmeerie in Haarlem, daar stappen enkele Feldgendarmen met schoppen in. Zij loodsen de twee door het *Sperrgebiet* bij Bloemendaal, wijzen een plek aan ten noordzijde van de Zeeweg waar de kuil moet komen en helpen mee die te graven. Als Bleekemolen de stoffelijke overschotten heeft ontdaan van schoenen, die zijn vrouw in de kachel opstookt, en van ringen, deponeren ze de lichamen ongekiest in de grafkuil.⁹⁹

De elfde april 1945 is een drukke dag voor Bleekemolen en Van Lee. 's Middags de rit naar Laren en 's avonds naar Zijpersluis waar ze tien lichamen moeten ophalen van mannen die dan zijn doodgeschoten op de plek van een aanslag op een autobus met Duitse militairen.

Bleekemolen, sinds 1936 lid van de Nationaal Socialistische Beweging (NSB), wordt vanaf het najaar 1944 door de SD in Amsterdam ingeschakeld voor het vervoer van gefusilleerden in Noord-Holland. Eerst naar het crematorium in Velsen, als er geen gas meer is naar het duingebied bij Overveen. Vaste helper is Pierre van Lee, ook NSB-er en mede-eigenaar van Begrafnis-Automobilbedrijf Alto aan de Ceintuurbaan in Amsterdam. Hij verhuurt zijn vrachtauto aan Bleekemolen, fungeert als chauffeur voor het transport van gefusilleerden, assisteert bij het delven van kuilen en het begraven van de lijken. Behalve de huur van de vrachtauto ontvangt Van Lee tien gulden per stoffelijk overschot.¹⁰⁰

Direct na de bevrijding wordt Bleekemolen in Amsterdam door de Politieke Opsporingsdienst gearresteerd. Tijdens de verhoren noemt hij de plekken waar hij de doden heeft begraven. Notities die hij van die plaatsen heeft gemaakt, worden bij hem thuis in de schoorsteen gevonden. Dan wordt ook duidelijk dat Bleekemolen 195 gulden per stoffelijk overschot in rekening brengt bij de gemeente waar de fusillade had plaatsgevonden. In het Grootboek (financieel overzicht) van de gemeente Laren is een vordering van Bleekemolen voor het transport van de lichamen van Buis en Vlasman niet terug te vinden.

OPGRAVINGEN

Na het verhoor van Bleekemolen verzoekt het hoofd van de Politieke Opsporingsdienst (POD) in Amsterdam de commandant van de Nederlandse Binnenlandse Strijdkrachten (NBS) in Haarlem, dr. H. Wamsteker, maatregelen te nemen om te gaan zoeken naar de in de duinen begraven personen.¹⁰¹ Op 25 mei 1945 wordt

er een begin mee gemaakt. Onder de brandende zon, wat de onderneming tot een beproeving maakt, worden de werkzaamheden uitgevoerd door 26 leden van de Gezagstroepen, met name afkomstig van de BS uit Haarlem. De lichamen van de slachtoffers, in verregaande staat van ontbinding, blijken vaak zonder kist op elkaar in de grafkuilen te zijn gestapeld. In ongeveer tweederde van de gevallen zijn ze met chloorkalk bestrooid om het ontbindingsproces te bespoedigen.¹⁰²

In het duingebied bij Overveen, iets ten noorden van de camping Bloemendaal, bij een plek waar een rood granieten steen is geplaatst met de tekst: 'hier lagen 199 vermoorde verzetslieden', worden de stoffelijke resten van Buis en Vlasman opgegraven.

Advocaat-fiscaal mr. M.H. Gelinck spreekt op de zitting van het Bijzonder Gerechtshof in november 1947 in Amsterdam zijn afschuw uit over het optreden van Bleekemolen. 'Alsof het kadavers van varkens betrof, heeft hij de slachtoffers behandeld en ze op een minderwaardige manier onder de grond gestopt. En als de familie treurde dan wreef deze man zich in de handen, dan had hij weer verdiend aan een ander zijn ellende. Als een hyena heeft hij zich op de lijken der ongelukkigen geworpen en op een weerzinwekkende manier de stoffelijke resten behandeld van hen die juist recht hadden op een bijzonder eerbetoon'.¹⁰³

Na een eis van vijftien jaar wordt Bleekemolen veroordeeld tot een gevangenisstraf van tien jaar. Van Lee komt er met vijf jaar vanaf. Op 26 mei 1951 – na zes jaar gevangenschap – wordt Bleekemolen voorwaardelijk in vrijheid gesteld. Hij overlijdt in 1972.

7 DICK BUIS

Jan Steenman weet het na 54 jaar nog precies. Op de dag van de wapendropping komt Dick Buis even langs bij de smid in Eemnes aan de Wakkerendijk 22 en belooft: 'Morgen krijg jij chocola'. De volgende dag is Steenmans verloofde Alida (Ali) Groen, waarmee hij in 1947 zou trouwen, jarig. Een stuk chocola zou een verrassing zijn. 'Wij wisten natuurlijk niets van die dropping af', vervolgt Steenman, 'maar je begrijpt dat die chocola nooit is gekomen'.¹⁰⁴

In het leven van Dirk Joseph (Dick) Buis, geboren in Medemblik op 29 maart 1919, zijn meer dingen anders gelopen dan de bedoeling was. Als hij veertien jaar

Dick Buis.

is, gaat hij naar het seminarie in Soesterberg. Daarmee onttrekt hij zich aan het strenge bewind van vader Klaas. Diens drankgebruik speelt een voornaam rol bij talloze ruzies. In 1934 verhuizen de overige leden van het gezin, vader Nicolaas Joseph Buis, moeder Grietje Paaij, broers Jacobus Joseph, Adriaan en Simon Paulus en zus Alida Geertruida, van Medemblik naar Hilversum. Vader Buis opent er een slagerij op de Geuzenweg 292. De familie gaat boven de zaak wonen.

Dick is achttien als hij het seminarie verlaat. Hij trekt in bij zijn ouders en helpt mee in de slagerij. In 1938 wordt hij beroepsmilitair bij de Koninklijke Marine. In de marine-kazerne in Amsterdam volgt hij een opleiding tot radiotelegrafist. Als matroos wordt hij gestationeerd op een wachtschip in Vlissingen, op de H.M. Tromp in Den Helder en in de marine-kazerne. Kort na het begin van de oorlog wordt hij door de Duitsers geïnterneerd en na enkele weken vrijgelaten. Half juni is hij weer thuis en hervat zijn werkzaamheden in de slagerij. Korte tijd later treedt Dick in dienst van de Nederlandse Seintoestellen Fabriek (NSF) in Hilversum. Technici van de NSF bouwen in het geheim zenders voor het verzet. Dick zou zich bij hen hebben aangesloten.¹⁰⁵ Zijn broer Jaap, lid van de mondorgelclub 'St.-Cecilia,' neemt geregeld clubleden mee naar huis. Zo komt Dick in contact met Wout Staal uit Eemnes. Door hem raakt Dick steeds meer betrokken bij het verzet.

Op 9 maart 1942 laat hij zich bij de gemeente Hilversum overschrijven naar de Da Costalaan 4 en anderhalve maand later naar de Kleine Drift 86. Eind 1942 sluit hij zich aan bij de Orde Dienst (OD).¹⁰⁶

TANTE TRUUS

In april 1943 moeten ex-militairen zich op last van de Duitse autoriteiten melden om in Duitsland te gaan werken. Daardoor breken de april-/mei-stakingen uit, die een enorme schok in het land teweegbrengen. De stakingen worden meedogenloos door de Duitsers neergeslagen, er worden 175 executies uitgevoerd en die leiden tot een grimmige stemming in het land en een veel beter klimaat voor verzet en onderduik.¹⁰⁷ Dick negeert de oproep en duikt onder bij mevrouw G.M. van Krimpen, 'tante Truus,' in villa 't Poemphuis', een dubbel woonhuis met aangebouwde handweverij aan de Eemnesserweg 24 in Blaricum. Zij heeft meerdere onderduikers in huis, zieke Joodse kinderen en geallieerde piloten. Het wordt Dicks taak hen te voorzien van voedsel. Hij ontmoet Wout Staal steeds vaker, sluit zich aan bij de KP Eemnes, helpt bij het onderbrengen van onderduikers en voorziet hen van de benodigde papieren en bonkaarten.¹⁰⁸ Op zijn persoonskaart staat dat hij per 27 mei 1943 op het adres van zijn ouders woont.

In oktober 1943 probeert Dick Buis via België en Frankrijk naar Engeland te ontkomen. Volgens Truus van Krimpen zou hij in opdracht van zijn commandant onderweg contacten zoeken voor transportadressen voor neergekomen geallieerde vliegers, om hen via België en Frankrijk naar Portugal te krijgen.¹⁰⁹ In Hendaye, een kustplaatsje nabij de Frans-Spaanse grens, wordt hij gearresteerd.¹¹⁰ Na drie maanden gevangenschap komt hij vrij. Eind februari 1944 keert hij ziek en berooid terug in Nederland. Hij meldt zich weer bij Truus van Krimpen in Blaricum en hervat zijn werkzaamheden voor de KP Eemnes.¹¹¹ Per 2 maart 1944 staat hij ingeschreven op Marconistraat 73 in Hilversum.

Op 8 september 1944 om 13.30 uur omsingelen Duitse soldaten, onder bevel van Hauptmann Huk, de woning van Truus van Krimpen en steken die in brand. De Ortskommandant van Laren, Karl Johannes Schennen, maakt bekend dat het een vergeldingsactie is voor het plunderen van de nabijgelegen woning aan de Schapendrift van de NSB'er Adrianus Regoort.¹¹² Terwijl 't Poemphuis' in lichtervlaai staat, ontploft in de woning verborgen munitie. Dick Buis heeft zich verstopt in de wolbergplaats en moet noodgedwongen zijn schuilplek verlaten. Hij probeert te ontkomen, maar als de Duitsers op hem schieten geeft hij zich over. Kogelgaten zitten in z'n rechter broekspijp en linkermouw. Buis wordt overgebracht naar de SD in de Euterpestraat in Amsterdam. Hij heeft geluk. Zijn ouders kopen hem vrij via een Duitser die bij de NSF werkt.¹¹³ Voor 'verstrekking van het bevel

tot het inbrandsteken van een huis' wordt Schennen in 1949 door het Bijzonder Gerechtshof in Amsterdam veroordeeld tot een gevangenisstraf van anderhalf jaar.

Een week na zijn aanhouding staat Dick Buis weer bij mevrouw Van Krimpen op de stoep. Zij heeft voor hem en de overige onderduikers een huisje beschikbaar verderop aan de Schapendrift. Van daaruit zet Dick Buis zijn verzetsactiviteiten voort. In dezelfde maand helpt hij bij het lossen van een grote hoeveelheid voor het verzet bestemde wapens. Die zijn met de 'Eben Haezer' van schipper Terstege, verborgen onder een lading aardappelen, vanuit de regio West-Friesland naar de haven van Eemnes vervoerd. Voor twee neergekomen Amerikaanse vliegers, Melburn Simmons en Gene Maddocks regelt hij onderdak.¹¹⁴ Simmons bij Truus van Krimpen en Maddocks bij de familie Kruijs aan de Vliegweg in Blaricum.

Tijdens zijn onderduikperiode bij Truus van Krimpen wordt Buis geportretteerd door de Blaricumse kunstschilder Johannes Evert (Han) Hulsbergen. Het schilderij wordt in september 2013 door de heer en mevrouw Brandts-Chevallier uit Baarn geschonken aan de Historische Kring Eemnes.

'Waar ga je naartoe?' vraagt Cees van Leeuwen als hij Dick Buis in de nacht van 10 op 11 april 1945 tegenkomt bij het gemeentehuis in Eemnes. Dick is alleen. 'Ik moet gaan kijken wat er op de Wakkerendijk is voorgevallen', antwoordt hij. 'Pas maar op, want het stikt er van de Duitsers', antwoordt Van Leeuwen. Op de Wakkerendijk heeft hij er wel honderd zien lopen.¹¹⁵ Het advies van Van Leeuwen ten spijt wordt Dick Buis niet veel later door de Duitsers beschoten, opgepakt en in Laren gefusilleerd.

GRAFKUIL DD

Op 6 juni 1945 wordt in de duinen bij Overveen de kuil met de stoffelijke resten van Buis en Vlasman, aangeduid als grafkuil DD, gevonden en dezelfde dag onder leiding van officier van justitie H.A. Wassenbergh geopend. Beide lichamen worden in de open lucht geschouwd door mevrouw dr. Marguerite B.E. Nilant¹¹⁶, als patholoog-anatoom verbonden aan het Binnen Gasthuis in Amsterdam. Ze woont in de Oranjehof-flats in de Geuzenstraat in Amsterdam, waar 'dames in de flat protesteren omdat ze elke avond als ze thuis komt kwalijk riekt naar het werk dat ze overdag in Bloemendaal heeft gedaan'.¹¹⁷ Mevrouw Nilant constateert elf schotwonden bij Buis.

Zijn linker knie en rechter elleboog zijn verbonden ten gevolge van schotwonden.

den.¹¹⁸ De opgegraven lichamen worden in kisten overgebracht naar de Algemene Begraafplaats aan de Kleverlaan in Haarlem en bijgezet in de kelder van het mausoleum. Omdat het aantal stoffelijke overschotten steeds groter wordt en het lange tijd zou duren voordat ze door justitie worden vrijgegeven, is besloten de slachtoffers gekist te herbegraven in het duingebied tot het moment van de definitieve herbegrafenis.¹¹⁹

Bureau Nationale Veiligheid is belast met identificatie van de slachtoffers. Plukjes haar, protheses, restanten kleding en voorwerpen uit jas- en broekzakken spelen daarbij een belangrijke rol. In geen enkel geval is een stoffelijk overschot aan familieleden getoond. Af en toe wel een foto. Nabestaanden worden uitgenodigd naar het Bureau Nationale Veiligheid in Amsterdam te komen. Vader Buis identificeert zijn zoon Dick. Wout Staal, die ook is uitgenodigd, herkent een stukje in visgraat handgeweven stof van Dicks jasje.¹²⁰

Op 2 juli 1945 verschijnt een overlijdensadvertentie van Dick Buis in het dagblad *Gooische Klanken*. Ter nagedachtenis aan hem wordt op 4 juli 1945 om 20.00 uur in de parochiekerk van het Heilig Hart in Hilversum een gezongen Heilige Mis van Requiem gehouden. Eén van de aanwezigen is Wout Staal.

De gemeenteraad van Hilversum besluit op 1 september 1959 een deel van de weg langs de spoorlijn in Hilversum-Noord naar Dick Buis te vernoemen, de Buisweg.¹²¹ Aan Dick Buis is in 1985 postuum het Verzetshedenkingskruis uitgereikt. Zijn stoffelijk overschot is herbegraven op de Eerebegraafplaats te Bloemendaal. In grafvak 11, naast Wies Vlasman.

Op de oorspronkelijke locatie van de NSF aan de Jan van der Heijdenstraat in Hilversum is een plaquette aangebracht ter nagedachtenis aan acht voormalige personeelsleden, waaronder Dick Buis, die in de oorlog zijn omgekomen in de strijd tegen de bezetter. In 1998 verhuist de plaquette naar de Anthony Fokkerstraat waar Philips Telecommunicatie Industrie is gevestigd en in 2010 naar het stadspark De Hof (de oude begraafplaats 'Gedenkt te Sterven') aan de Oude Torenstraat in Hilversum. In augustus 2011 is de plaquette verdwenen. Later is een foto van de plaquette aangebracht op de oude plaats.

Naast het voetstuk van het vrijheidsmonument aan het Plantsoen in Eemnes bevindt zich een bronzen plaquette met de tekst: Herdenk – Bezin – Wees Waakzaam, en de namen en overlijdensdata van 28 oorlogsslachtoffers, waaronder die van Buis en Vlasman.

Op Goede Vrijdag 1987 wordt Dicks broer Simon Paulus in Nieuw Zeeland door twee jongeren overvallen en bij een vechtpartij die ontstaat gedood.

Truus van Krimpen eert Dick Buis op haar eigen wijze: 'Dick Buis, de zonnige, onverschrokken prima Nederlander die zowel op zee als te land de eer van zijn land hoog hield'. Vanwege haar hulp aan Joodse onderduikers wordt zij in 1969 in Israël geëerd met de Yad Vashem-onderscheiding. Op 26 december 1983 speelt Prins Bernhard haar het Verzetshedenkingskruis op. In november 1985, op 86-jarige leeftijd, overlijdt Truus van Krimpen.

8 WIES VLASMAN

Sigaar in de hand, hoed achter op het hoofd. In de pauze van de feestavond van de Vereniging Vrienden der Sovjet-Unie (VVSU) in 1937 zit Wies Vlasman in de foyer van de Handwerkers Vriendenkring, het huidige filmtheater Kriterion in de Amsterdamse Roetersstraat. Een bevriend echtpaar en een hem onbekende vrouw in hun kielzog stappen op hem af. 'Wies', zegt de vrouw van het stel, doelend op hun metgezel, tevens haar collega, 'dit is Johanna Avontuur'. Vlasman kijkt de aan hem voorgestelde vrouw lang en indringend aan en vraagt: 'Was jij hier al de hele avond?' Ze antwoordt: 'Nou zeg, begint een gesprek altijd zo?' 'Nee', zegt Vlasman, 'alleen als ik kennis maak met mijn toekomstige vrouw'. Op 18 augustus 1938 treden ze in Amsterdam met elkaar in het huwelijk.

Aloïsius Cornelis (Wies) Vlasman wordt op 18 november 1908 in Utrecht geboren als zoon van timmerman Cornelis Johannes Vlasman en Wilhelmina Barends. In het streng rooms-katholiek gezin is hij de jongste van acht kinderen. Na de vroege dood van vader verhuist het gezin Vlasman van Utrecht naar Amsterdam. Wies gaat op 26 maart 1917 naar het internaat van de Zusters van de Goddelijke Voorzienigheid in Maasbree, Kloosterstraat 2. Zijn broer Johan is er in 1914 ruim zeven maanden geweest. Wies blijft er vier jaar. Op 14 maart 1921 verlaat hij het internaat, vertrekt naar Amsterdam, sluit zich aan bij het gezin en volgt een opleiding aan de middelbare Rooms-Katholieke Piusschool. Na zijn eindexamen voert hij enige tijd de agentuur van een textielbedrijf uit het zuiden des lands en begint aan de studie voor accountant. Geregeld onderbreekt hij werk en studie om er met een zeilboot op uit te trekken.

vlnr: John Quinn, Wout van Kuyck, Bep Staal, Dick Jones, Klaartje Chevallier, Eddy Kryskow, Dick Buis, Mel Simmons, Truus van Krimpen, Gene Maddocks.

Van zijn rooms-katholieke achtergrond is weinig over als hij in 1933 lid wordt van de Kantoorgroep van de Communistische Partij Holland (CPH), twee jaar later omgedoopt tot Communistische Partij van Nederland (CPN). Hij komt in het bestuur van de VVSU afdeling Binnenland, een mantelorganisatie van de CPN.¹²²

Op 1 mei 1938 wordt Vlasman contractafwikkelaar bij NV Oxyde, een erts- en metalenwarenhandel, gevestigd aan het Rokin 9 in Amsterdam, later in het Hirschgebouw op het Leidseplein. Het is een Joods bedrijf dat op 30 september 1941 op last van de Duitsers wordt gesloten. Dit betekent ook het ontslag voor Vlasman. Eén van de directeurs van NV Oxyde brengt hem in contact met dr. Hans Max Hirschfeld, directeur-generaal van het departement Handel, Nijverheid en Scheepvaart. Die zorgt ervoor dat Vlasman een baan vindt bij het Rijksbureau voor Metalen op het entrepot-dok in Amsterdam.¹²³ Daar worden verzamelde metalen gere-

gistreerd en verscheept. Volgens Annie Vlasman verricht haar echtgenoot er werkzaamheden in het kader van verzet.¹²⁴

ONDERDUIKERS

De CPN begint in september 1939, direct na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, met de voorbereidingen om ondergronds te gaan. In dat jaar komt iemand van de CPN bij Vlasman op bezoek en vraagt hem zich uit alle werk van de partij terug te trekken. Het is beter om onbekend te zijn, zodat het huis waar hij woont, Kuinderstraat 7hs in Amsterdam, in de toekomst als safehouse kan dienen voor mensen die moeten onderduiken. Voor de partij gaat het om communisten, voor Vlasman ook om Joden. Hij wil niet lijdzaam toekijken en besluit de helpen-de hand uit te steken. Dat ben je verplicht aan je mens-zijn, vindt hij.¹²⁵

De regie voor plaatsing van onderduikers is in handen van de CPN. Dat gaat als volgt: iemand van de partij komt op bezoek bij de vooraf geselecteerde bewoner, vraagt niet of het uitkomt, maar deelt mee dat op een bepaalde dag iemand komt aan wie onderdak dient te worden geboden tot de partij laat weten wanneer hij of zij vertrekt. In mei 1940 komen de eerste onderduikers, ex-partijvoorzitter Ko Beuzemaker en zijn vrouw. Na hen volgen er meer. De meesten blijven korte tijd. 'Soms zijn het mensen die paniekerig zijn omdat ze het gevoel hebben dat ze worden gevolgd', zegt Annie Vlasman.¹²⁶

Als de CPN per 20 juli 1940 door de Duitsers wordt verboden, gaat de partij verder als een illegale organisatie.¹²⁷ Omdat de woning van Vlasman onverdacht is, vinden er besprekingen plaats, waar volgens Annie Vlasman leden van de CPN-partijtop als Jan Dieters, Lou Jansen, Henk Gortzak en Jaap Brandenburg aan deelnemen. Op een keer vraagt Dieters of Annie Vlasman, die zich door haar echtgenoot tot het communisme aangetrokken voelt, iets bij hem thuis in de IJselstraat wil ophalen. Ze doet het. Later blijkt dat ze geluk heeft gehad. 'Het huis is verdacht en staat onder controle', vertelt ze.¹²⁸

Op de avond vóór of op de dag van de Februari-staking in 1941 komen partijleden op meerdere adressen in Amsterdam bijeen om over de praktische aanpak te overleggen. Zeker weten doet Joop IJisberg het niet, maar het kan heel goed dat één van die adressen de woning van Vlasman is, meent de voormalig partijsecretaris van de CPN.¹²⁹

Ondertussen houdt Vlasman zich bezig met het regelen van papieren voor on-

derduikers. Dit blijkt uit een brief van Cor Fels, oud-verzetsman en kaderlid van de CPN, aan de Stichting 1940-1945.¹³⁰ 'Den Heer Vlasman heeft reeds in het begin van 1941, in overleg met mij, voor onderduikers, politieke zowel als Joodse, bonkaarten verzorgd.'

In de loop van 1942 stapte Vlasman over van het Rijksbureau voor Metalen naar de Rijksaccountantsdienst en wordt adjunct-inspecteur van de Administratieve Inspectie van het Centraal Distributie Kantoor (CDK) in het rayon Utrecht/Gelderland. Standplaats is het distributiekantoor in Maartensdijk, ondergebracht in het (voormalige) gemeentehuis, Tolakkerweg 217. Hoe Vlasman bij het CDK belandt wordt niet duidelijk. 'Al lijkt het mij zeer goed mogelijk dat Vlasman die baan op verzoek van de CPN heeft aangenomen', meent Joop IJisberg.¹³¹

EEMNES

Tijdens een bezoek aan het distributiekantoor in Baarn ontmoet Vlasman de burgemeester van Eemnes, mr. P.A.L. van Ogtrop. Ze raken met elkaar in gesprek. Als de burgemeester verneemt dat Vlasman op zoek is naar woonruimte biedt hij een leegstaande woning aan op de Wakkerendijk 130a in zijn gemeente. Vlasman neemt het aanbod aan.¹³² In juli of augustus 1942 verhuist hij, met echtgenote en de kinderen Jan Hein en Hanna naar Eemnes. Inschrijving in het bevolkingsregister vindt plaats op 11 september 1942. De Joodse familie Biloen, bestaande uit violist Lou Biloen, echtgenote Marie (Rietje) Biloen-Elzas en hun zoon Paultje, in Amsterdam bij Vlasman ondergedoken, verhuist mee. Agnes Erna Kähler eveneens. De geboren Duitse, in 1929 naar Nederland gekomen, verblijft in Amsterdam ook al bij Vlasman in huis. Op 6 september 1942 wordt ze ingeschreven in het gemeentelijk bevolkingsregister.

Vlasman woont nog maar net in Eemnes als er 's nachts wordt aangebeld. 'Er staan twee Duitse militairen en drie in burger geklede Nederlandse personen voor de deur', verklaart Annie Vlasman.¹³³ 'Zij moesten bij ons huiszoeking doen omdat er bij ons vreemde personen in huis waren'. Ze ziet kans, zegt ze, Lou en Rietje Biloen snel in het speciaal voor onderduikers geprepareerd schuilhok te stoppen. Paultje ligt in de wieg. 'Een poos later vertrokken zij zonder iemand te arresteren.'

De volgende dag brengt Annie Vlasman het geschrokken echtpaar Biloen naar een onderduikadres in Amsterdam. Ze durven niet langer te blijven. Paultje blijft achter in Eemnes. 's Avonds verschijnen dezelfde mannen van de afgelopen nacht

weer aan de deur.¹³⁴ 'Zeg nu maar dat het kind dat u heeft Paultje Biloen van de Amstellaan is', zegt één van hen. Vlasman en zijn vrouw geven toe dat Paul een Joods kind is. Wies Vlasman wordt gearresteerd en overgebracht naar Amsterdam. Paultje Biloen blijft in Eemnes. Op 24 september 1942 om 23.30 uur wordt Vlasman in het hoofdbureau van politie in bewaring gesteld, 'ten behoeve van Bureau N.D.', meldt het politierapport.¹³⁵ 'Bureau N.D.' is Bureau Nieuwe Doelenstraat, waar op nummer 13 de Inlichtingendienst en het Bureau Joodse Zaken zijn ondergebracht. Vlasman moet zijn bezittingen afstaan: een geldbedrag van veertien gulden en zeventig cent, horloge, gouden ring en zilveren sigarenknipper.¹³⁶

Zes dagen en nachten brengt Vlasman door in de cel van het politiebureau, waarna hij op 30 september 1942 om 12.05 uur wordt opgehaald door Mollis van 'Bureau N.D.'¹³⁷ Het wordt niet duidelijk wat de bemoeienis van Mollis hierbij is. Vlasman komt uiteindelijk in het Huis van Bewaring aan de Weteringschans terecht.

Paultje Biloen vertrekt na enige tijd vanuit Eemnes naar Amsterdam en wordt ondergebracht in Rotterdam. Lou Biloen krijgt een functie bij de Joodse Raad. Als het te gevaarlijk voor hem wordt, moeten hij en zijn vrouw opnieuw onderduiken. Ze overleven de oorlog.¹³⁸

Drie weken nadat haar man is gearresteerd, verneemt Annie Vlasman van de gemeentesecretarie in Eemnes dat ze bij de SD in Amsterdam moet verschijnen. De plaatselijk politieman Jan de Groot begeleidt haar naar de Euterpestraat. Daar heeft ze een kort onderhoud met SD-agent Nico de Jong. Hij waarschuwt haar. Waarvoor is niet duidelijk. Als ze na de bevrijding De Jong opzoekt, die dan is ingesloten in het Huis van Bewaring aan de Amstelveenseweg, en vraagt 'van wie hij wist dat er een Joods kind bij mij in huis was geweest', antwoordt De Jong dat hij dat niet wist, maar daarover bericht van de Duitsers had gekregen.¹³⁹

Tijdens een bezoek aan haar echtgenoot in het Huis van Bewaring aan de Weteringschans vertelt Annie Vlasman hem dat ze zwanger is. Teneinde zijn invrijheidstelling te bewerkstelligen, benadert ze haar zwager Jan Meeuwsen, inspecteur van politie in Amsterdam¹⁴⁰, wachtcommandant op het bureau Stadhouderskade. Meeuwsen had voor de oorlog, toen hij bij de vreemdelingendienst werkte, kennis gemaakt met Willy Lages, toen inspecteur van politie, werkzaam bij de Gestapo in Braunschweig, nu hoofd van de SD in Amsterdam. Tijdens een door Meeuwsen georganiseerd etentje stemt Lages in met de vrijlating van Vlasman. Ze-

ven weken na zijn arrestatie wordt hij in vrijheid gesteld. Tot verrassing van zijn echtgenote. Als zij op een vrijdag het Huis van Bewaring wil binnengaan om schoone kleren te brengen, stapt hij net naar buiten.

Vlasman keert terug naar Eemnes. Vanaf dat moment komen er geen onderduikers meer in huis.¹⁴¹ CPN-coryfeeën wel. Jaren na de oorlog reageert Annie Vlasman nog boos als de naam van Paul de Groot valt. De leider van de CPN had een keer zonder iets te vragen een appel of sinaasappel van een schaal genomen en opgegeten. Terwijl dat in die tijd een kostbaar bezit was en zij het fruit voor haar kinderen had bestemd.

Wies Vlasman bezoekt geregeld de winkel van Hendrik van Hees aan de Wakkerendijk 114, een handel in rookartikelen annex kapperszaak, waar zijn zoon Antoon hem behulpzaam is. 'Vlasman was een bijzondere man, wist altijd alles,' vertelt Antoon van Hees in 2006 aan zijn zoon Henk. Goederen voor de winkel bestelt Van Hees gewoonlijk bij groothandel Van Wees. Op een dag zegt Vlasman: 'Antoon, je kunt dit en dat halen bij Van Wees'. Als Van Hees de door Vlasman gewenste bestelling doet, hoort hij dat die niet geleverd kan worden. Van Hees houdt vol dat het wel kan. Ondanks aandringen zegt hij niet van wie hij dat weet. Uiteindelijk levert Van Wees het bewuste artikel. Hoe Vlasman wist dat dit door Van Wees kon worden geleverd heeft Antoon van Hees nooit kunnen achterhalen.¹⁴²

FRAUDEREN OP HET DISTRIBUTIEKANTOOR

Het CDK, waar Vlasman werkzaam is, zorgt voor de distributie van levensmiddelen. Basis van het systeem is de distributiestamkaart die iedereen ontvangt, mits de persoonsgegevens in de bevolkingsboekhouding zijn opgenomen. Met behulp van de stamkaart kunnen bonkaarten worden verkregen die recht geven op aankoop van goederen. De opzet betekent dat onderduikers hiervan uitgesloten zijn en aangewezen op hulp van buitenaf. Zoals van mensen als Vlasman.

Door zijn functie bij het CDK heeft hij toegang tot de administratie van de distributiekantoren in zijn rayon. Het stelt hem in staat, met behulp van enkele collega's, te frauderen en te zorgen dat bij controles niet aan het licht komt dat er bonkaarten zijn ontvreemd ten behoeve van onderduikers.

'De door hem op de verschillende distributiekantoren doorgevoerde controles hadden in hoofdzaak één doel', laat collega adjunct-inspecteur Johan M. van de

Brink jr. uit Baarn weten. 'Het medehelpen aan de voorziening van distributiebe-scheiden aan landgenoten die hieraan behoefte hadden'.¹⁴³

Dat Vlasman betrokken zou zijn geweest bij gewapende acties lijkt onwaar-schijnlijk. Annie Vlasman heeft altijd gezegd dat hun verzet geweldloos was. 'Bovendien zou hij er niet snel genoeg voor zijn geweest', zegt dochter Marian. 'Hij had een hoge schouder en zijn ene been was korter dan het ander'.¹⁴⁴

Op zijn werk brengt Vlasman onomwonden zijn mening over door de Duitsers genomen maatregelen naar voren zonder zich in negatieve bewoordingen uit te drukken. 'Hij gaf hierbij dikwijls blijk sommigen dezer problemen met zorg over-dacht en bestudeerd te hebben', zegt D.F.W. Aberson van de Beleidsinspectie.¹⁴⁵ 'In de meeste gevallen gaf hij blijk te beschikken over een uitzonderlijk strijdbare geest tegen het moffentuig. Hij was helaas één der weinigen in ambtenaarskringen die met diepe overtuiging het verzet van de geest voerde zonder een blad voor de mond te nemen'.

Als Vlasman tijdelijk de directeur vervangt, heeft Aberson in de gaten dat Vlas-man zich bezighoudt met bonkaarten en andere papieren voor onderduikers. Na-dat ze elkaar vaker hebben ontmoet en beter leren kennen roept Vlasman de hulp in van Aberson.¹⁴⁶ 'Zo kreeg ik van hem een dertigtal stamkaarten (ED's) om de hoekjes hiervan te gebruiken voor het verkrijgen van illegale T.D.'s', legt Aberson uit. 'Deze Tweede Distributiestamkaarten waren, te oordelen naar de er op voor-komende namen, practisch allen afkomstig van Joden'. Aberson helpt Vlasman ook om inlegbonnen in bonkaarten om te zetten 'bij het verkrijgen van enkele valsche persoonsbewijzen bestemd voor eenige jodinnen in Amsterdam. Het eenige wat hij mij hiervan vertelde was dat één van hen werkzaam was in een dames-modezaak in Amsterdam'.

Het valt Aberson op dat Vlasman geen moeite te veel is. 'Niettegenstaande zijn lichamelijke gebrekkigheid kwam hij soms 's avonds laat nog op de fiets bij mij in Utrecht op bezoek voor het afwikkelen van deze zaken. Hij vertelde mij overigens slechts datgene wat strikt noodzakelijk was voor het verkrijgen van het door hem gewenschte, zoodat ik geenszins volledig op de hoogte was van het door hem ver-richte illegale werk'.

Ook Jaap Bierens raakt betrokken bij de heimelijke activiteiten van Vlasman. Bierens is een onderduiker uit Rotterdam die als tijdelijk ambtenaar in dienst treedt bij de Distributiekering in Leusden. Na de oorlog wordt hij recherche-ambtenaar bij

Herfst 1944. Wies Vlasman, zoon Jan Hein, dochters Hanna en Marian en echtgenote Annie voor de woning aan de Wakkerendijk 130a. Uit: Privébezit Marian Vlasman.

de Politieke Recherche Afdelingen Collaboratie (P.R.A.C.). In oktober 1942 ont-moeten ze elkaar voor het eerst.¹⁴⁷ Vanaf die tijd tot de winter van 1944-1945 brengt Bierens twee of drie keer per maand op de fiets stamkaarten en persoonsbe-wijzen vanuit zijn woonplaats Oud-Leusden, een buurtschap bij Amersfoort, naar Vlasmans huis in Eemnes. Vanaf dit moment begint voor Annie Vlasman een peri-ode als koerierster. Ze zorgt voor verder transport van de documenten naar Am-sterdam. Kan dat niet direct plaatsvinden dan worden de stukken, met name stam-kaarten en persoonsbewijzen, opgeborgen in een blikken trommel die verdwijnt in een bergplaats waarvoor een gat in de vloer van de eetkamer is gemaakt.¹⁴⁸

Het vervoer van de bescheiden naar Amsterdam vindt plaats per fiets of met de trein. Op het Centraal Station ontmoet Annie Vlasman haar contactpersoon, vaak is dat Annie Averink, actief bij het CPN-verzet in Amsterdam en de landelijke orga-

nisatie (LO), na de oorlog lid van de Tweede en Eerste Kamer. De ene keer in de koffiekamer eerste klas, een andere keer gewoon op het perron. Als ze uit de trein stapt, is er iemand die haar een teken met de vingers geeft zodat ze weet welke kant ze op moet gaan. Dan loopt ze door tot iemand haar op de schouder tikt en zegt dat het in orde is. Vervolgens overhandigt ze wat ze bij zich heeft.¹⁴⁹ Joop IJisberg twijfelt niet. 'Ongetwijfeld was Annie Averink haar contactpersoon op CS'.¹⁵⁰

Soms brengt Annie Vlasman materiaal naar Cor Fels, Haarlemmerstraat 120-I, in de eerste oorlogsjaren gehuwd met Annie Averink, en naar Frits Tacx, 3^e Schinkelstraat 52-I. Van Annie Averink krijgt ze ook opdrachten.¹⁵¹ Zo moet ze wel eens ergens iets afgeven bij iemand. Als ze in Amsterdam blijft, doet ze dat, als ze meteen terugkeert naar huis kan het niet. Soms hoort ze wanneer ze thuis in Eemnes iemand kan verwachten die iets komt ophalen of een nacht blijft omdat hij of zij op weg is naar Groningen of Friesland, of op de terugweg is daarvandaan.

Eén keer kruipt ze door het oog van de naald. Ze is met een pakje waarvan ze de inhoud niet kent met de trein onderweg van Utrecht naar Amsterdam. Er komt een Duitser de coupé binnen. Hij controleert de persoonsbewijzen. Doodzenuwachtig moet ze haar weekendtas openmaken. Onderin ligt het pakje. 'Was ist das?', vraagt de Duitser. 'Dat is voor een vrouw die eh ... die ...', stamelt ze. Hij lacht en zegt: 'Das verstehe ich'. Hij vindt haar blozen ontroerend. Ze stapt uit bij het Muiderpoortstation, gaat op een trap zitten om bij te komen en moet huilen.¹⁵² Op 29 april 1943 bevalt Annie Vlasman van een dochter, Marian. Huisarts Fros is bij de bevalling aanwezig. Vlasman en zijn vrouw gaan op vriendschappelijke wijze met hem om. Ze hebben veel boeken in huis en de dokter kan dat wel waarderen. Als één van de weinigen is hij enigszins op de hoogte van hun verzetswerk.

Vlasman, die als adjunct-accountant bij het distributiekantoor de provincies Gelderland en Utrecht onder zijn hoede heeft, organiseert overal zijn contacten, weet Cor Fels. 'En allengs is het aanvankelijk kleine aantal bonkaarten, stamkaarten en inlegvellen dat hij verzorgde, uitgegroeid tot een respectabele hoeveelheid'.¹⁵³ De bescheiden zijn bestemd voor partijleden, Joden en krijgsgevangenen.¹⁵⁴

Vlasmans collega Van de Brink jr. schat in dat Vlasman 'een vrij groot aantal onderduikers van de benodigde bescheiden heeft voorzien, welke bescheiden door hem op de distributiekantoren werden bemachtigd, waarna distributie onder de onderduikers (meestal in Amsterdam) geschiedde'.¹⁵⁵

Aberson noemt in een brief van 22 augustus 1945 aan de Stichting 1940-45 geen details. 'Mijn indruk was dat zijn activiteit veel verder ging dan het door mij genoemde'.¹⁵⁶

Bierens houdt het in 1973 op: '... Vlasman betrok mij in de illegale verstrekking van bonkaarten, hetgeen zich nu op vrij grote schaal ontwikkelde ten behoeve van verzetsgroepen en mensen die daarvoor in aanmerking kwamen'.¹⁵⁷

Het CPN-archief geeft geen antwoord op de vraag of Vlasman namens de partij opereerde. Geraadpleegde CPN'ers als Max van den Berg¹⁵⁸ en oud-wethouder van Amsterdam Harry Verheij¹⁵⁹ weten niet wie Vlasman was. Wel laat Van den Berg weten: 'De sporen geven een beeld van een belangwekkend verzetsman'. Ook Joop IJisberg, van 1968 tot 1980 partijsecretaris van de CPN, heeft nooit van Vlasman gehoord. 'Maar het is duidelijk dat Vlasman heel veel en belangrijk werk heeft gedaan'.¹⁶⁰

Anderen die na de oorlog aandacht aan de CPN of CPN'ers hebben geschonken, onderzoeker Jan Willem Stutje (auteur van de biografie over Paul de Groot), historicus en schrijver Ruud Weijdeveld en journalist Igor Cornelissen, weten evenmin wie Vlasman was.

Dat er geen mensen met kennis van de CPN-historie zijn die iets over het verzetswerk van haar vader kunnen vertellen, verbaast Marian Vlasman niet. 'Wij hebben altijd van mijn moeder gehoord dat mijn vaders activiteiten ook binnen de CPN in kleine kring bekend waren. Dit om hem te beschermen omdat er zoveel verraad binnen de partij was'.

DE ZOEKTOCHT VAN ANNIE VLASMAN

Op de dienstfiets van haar man, die hoort bij zijn ambt, keert Annie Vlasman vroeg in de middag van de elfde april 1945 vanuit Amsterdam huiswaarts. De vorige dag is ze van huis naar Amsterdam gereden om persoonsbewijzen en stamkaarten weg te brengen. Met haar man heeft ze afgesproken dat ze op tijd terug zal zijn. Dan kan hij 's middags op de fiets naar zijn werk in Maartensdijk. Als ze op de Wakkerendijk rijdt, ziet ze de twee evacués op de bank zitten voor het huis. Ze zijn totaal in de war. Als Annie Vlasman vraagt wat er aan de hand is, luidt het antwoord: 'meneer is weggehaald'.

Van het echtpaar Nuy en van de burens verneemt ze dat leden van de BS de voorgaande nacht twee Duitsers hadden neergeschoten. Daarna wist een Duitse

patrouille twee BS'ers aan te houden, maar die waren na het wegwerpen van hun wapens gevlucht. De Duitsers hadden op hen geschoten en één der mannen was geraakt. Tijdens het zoeken naar de gevluchte BS'ers werden woningen door de Duitsers doorzocht en op het terrein dat tot hun huis behoorde, vonden ze een stengun, vermoedelijk afkomstig van één der BS'ers. Daarop werd haar man gearresteerd en met een tweede arrestant, die zwaar gewond moet zijn geweest, overgebracht naar Laren.¹⁶¹

'Of de Duitsers iets hebben gevonden in de woning weet ik niet', verklaart Anthonius Nuy. Hij en zijn vrouw, de evacués uit Huissen, hebben er nooit iets van gemerkt dat Vlasman ondergrondse activiteiten heeft verricht. 'We hebben ons er altijd over verwonderd waarom Vlasman werd gearresteerd'¹⁶², zegt hij.

Voor Annie Vlasman begint een zoektocht naar haar echtgenoot. Ze gaat naar de villa op de Drift in Laren, probeert in contact te komen met de commandant, maar wordt niet tot hem toegelaten. Duitse soldaten ontkennen dat er arrestanten binnen waren gebracht. Bezoeken aan de Ortskommandant in Laren en Blaricum en de burgemeester van Eemnes leveren niets op.

Eind april 1945 staat 's avonds een man bij haar voor de deur, pet in de hand. Het is Peter Varenkamp uit Eemdijk, maar dat zegt hij niet en zij weet niet wie hij is. 'Je man heeft mij gevraagd je te vertellen dat hij nergens spijt van heeft en dat hij heel gelukkig met je is geweest', is zijn boodschap. Dan draait hij zich om en wil weglopen. Maar Annie Vlasman pakt hem vast en vraagt hem meer te vertellen. Hij schudt zich los en zegt: 'Dat kan ik niet. Ik ga eraan kapot'. Dan beent hij weg.

Omstreeks 3 mei 1945 gaat ze weer naar de Drift in Laren. Van een Duitse wapenmeester, die zijn naam niet wil noemen, één van de laatste militairen die er nog rondloopt, hoort ze dat haar man niet meer in leven is.¹⁶³

IDENTIFICATIE

De stoffelijke overschotten van Vlasman en Buis worden op 6 juni 1945 in het duingebied bij Overveen gevonden, opgegraven en geschouwd.¹⁶⁴ De patholoog-anatoom mevrouw M.B.E. Nilant stelt zes schotwonden vast bij Vlasman.¹⁶⁵ Onder zijn kleding draagt hij een pyjama.¹⁶⁶

Bij de identificatie op 17 juli 1945 herkent Annie Vlasman stukjes kleding van haar echtgenoot. 'Er had een ring en een horloge bij moeten zijn, maar die waren

er niet meer', zegt ze.¹⁶⁷ In een op 16 augustus 1945 gedateerde brief laat Hendrik van den Broek, rechercheur der Staatsrecherche en gedetacheerd bij Bureau Nationale Veiligheid, weten dat 'in de duinen te Overveen een aantal lijken van gefusilleerde Nederlanders is opgegraven, bij onderzoek is gebleken ook het lijk van Aloisius Cornelis Vlasman'.

Op 20 november 1945 om 13.00 uur wordt Wies Vlasman herbegraven op de Eerebegraafplaats in Bloemendaal. In grafvak 11, naast Dick Buis.

HET VERLANGEN VAN ANNIE VLASMAN

Het evacuatiebureau 'Noord-Holland' te Alkmaar laat Annie Vlasman in een briefje, gedateerd op 26 juni 1945, weten dat haar en haar gezin vergunning wordt verleend te verhuizen naar Amsterdam. Ze heeft de toestemming niet afgewacht. Op 13 juni 1945 sluit ze voorgoed de deur van de woning aan de Wakkerendijk 130a en vertrekt met haar kinderen naar Amsterdam. De verhuizing vindt plaats op een door twee Belgische paarden voortgetrokken wagen van Luycks Mosterd, geregeld door een familielid. Een vriendin biedt hen een deel van haar woning aan op de Reijnier Vinkeleskade. Het is aannemelijk dat ze dan nog niet weet dat de stoffelijke resten van haar echtgenoot een week eerder in de duinen zijn gevonden.

Annie Vlasman heeft op dat moment één groot verlangen: weg uit Eemnes. Een periode van nog geen drie jaar in het polderdorp blijkt geen onverdeeld genoeg te zijn geweest. 'Wij kwamen in september 1942 vanuit een oorlogssituatie (... in Amsterdam ...) naar dat dorp. Wij waren mensen uit de stad die zich anders gedroegen dan de dorpelingen. Daar gingen de kinderen hoogzomer nog naar school met lange zwarte kousen aan en schortjes met lange mouwen. En mijn kinderen mochten als het warm was (...) in een badpakje of in een zomerjurkje zonder mouwen lopen. Wij zaten ook lekker in de zon in de ligstoelen voor het huis, we waren aan het werk op zondag. Dat heeft allemaal ergernis opgewekt. Zonder dat we ons dat bewust waren. Wij waren vreemde eenden in de bijt ...'.¹⁶⁸

DE ROL VAN MOLLIS

De hoofdschuldige aan de executie van Buis en Vlasman was Mollis, schrijft een zekere Johannes Gerardus Bok¹⁶⁹ op 1 juni 1945 aan sergeant P.B. Martin van de Engelse Field Security, Koningslaan 22 in Amsterdam. 'Hij ondervroeg de twee mannen en gaf bevel tot executering, hetgeen geschiedde met p.m.

(pistoolmitrailleur) door Runge en Ehlscheid.' Bok vraagt een onderzoek te willen instellen.

Er volgt geen reactie. Dan verzoekt Bok in een op 29 november 1945 geda-teerd schrijven de commissaris van de Afdeling Oorlogsmisdrijven in Amsterdam de kwestie onder ogen te willen zien. Nu komt er wel een vervolg. Leendert Both van de Subcommissie Opsporing Oorlogsmisdrijven Haarlem stelt een onderzoek in naar de fusillade van Buis en Vlasman.¹⁷⁰ Verdachten zijn Ehlscheid, Runge, Viermann en Brockmann. Mollis wordt door Both in zijn proces-verbaal niet als verdachte aangemerkt.

Nochtans moet Mollis voor Annie Vlasman een obsessie zijn geweest. Ze is er stellig van overtuigd dat hij de hand heeft gehad in de dood van haar man. Het is voorstelbaar dat ze hierin de zienswijze volgt van Bok.

In de opgave voor de CPN-erelijst beantwoordt ze de vraag om welke reden haar man is doodgeschoten met: 'bekend bij S.D. en Mollis'. 'Het was ook Mollis die de leiding had van de huiszoeking in 1942 in Eemnes', schrijft ze op 7 december 1945 in een brief aan Bureau Oorlogsmisdrijven. Tijdens een verhoor door politieman Jan de Groot uit Eemnes trekt ze de aantijging in. 'Ik heb Mollis niet herkend als de man die bij de huiszoeking aanwezig is geweest',¹⁷¹ geeft ze toe. Niettemin vertelt ze tijdens het Shoah-interview in 1997 dat het toch Mollis was die haar man in 1942 had gearresteerd. 'Voor Mollis was er toen niets anders te doen dan beide mensen neer te schieten. Hij zei meteen: die ken ik. Dat heeft hij zelf ook toegegeven. Dat was het einde voor Wies Vlasman'. Bij het NIOD bestaan echter geen aanwijzingen dat Mollis die dag Vlasman zou hebben herkend van de huiszoeking in 1942.¹⁷²

In opdracht van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie (RIOD, voorganger van het NIOD) verschijnt in 1960 ter gelegenheid van de nationale dodenherdenking het boek 'Toen ... 1940-1945'. Voor Annie Vlasman stond het vast dat op bladzijde 88 één van de twee afgebeelde, op de grond liggende, aan elkaar geketende kennelijk dode mannen haar echtgenoot is. Tijdens het Shoah-interview verklaart ze daarover: 'De foto is gemaakt na het fusilleren op 11 april 1945 door iemand die achter de tuin woonde. En door de heg ook heeft gezien wat er gebeurd is. Dat was de buurman die vertelde dat het uitsluitend die ene man, die Mollis, is geweest die geschoten had. De linker figuur is mijn man'.

Hubert Berkhout van het NIOD laat desgevraagd weten dat hij geen aanwijn-

gen heeft gevonden die er op duiden dat de foto in Laren is gemaakt.¹⁷³ De foto is afkomstig van de Amsterdamse fotograaf Joop Colson. Op de achterkant staat vermeld: 'Amsterdam, Rozenoord 31 maart 1945.' Op die datum zijn vijf mannen bij de fusilladeplaats Rozenoord door de Duitsers doodgeschoten. Aangenomen kan worden dat op de foto van Joop Colson twee van de vijf mannen zijn afgebeeld die op 31 maart 1945 op Rozenoord zijn gefusilleerd. 'Zeker op het laatst van haar leven had mijn moeder af en toe haar eigen waarheid', zegt dochter Marian. 'Over Mollis is ze altijd heel stellig geweest. Mijn gevoel daarover is dat zij destijds behoefte heeft gehad aan een verklaring en dat ze die in dit Mollis-verhaal gevonden heeft. Waar of niet waar, het heeft voor haar gewerkt'.¹⁷⁴ Tijdens de zitting van het Bijzonder Gerechtshof in Amsterdam eind juni 1947 wordt Mollis de dood van Buis en Vlasman of medeplichtigheid daaraan niet ten laste gelegd.

Op 12 juni 1945 keert het echtpaar Nuy terug naar hun woning aan de 3^e Zandschestraat 112 in Huissen. In opdracht van de burgemeester van Eemnes brengt Herman Post hen en een in Laren geëvacueerd gezin met paard en wagen terug naar het door luchtbombardementen zwaar getroffen stadje aan de Rijn.¹⁷⁵

Kort na de oorlog vult Annie Vlasman een vragenlijst in van het RIOD over de achtergronden van haar man, bestemd voor de erelijst van hen die voor het vaderland zijn gevallen. Ook de CPN vraagt haar een lijst met dezelfde vragen in te vullen voor een eigen erelijst. Dat doet ze, maar de CPN-erelijst is nooit verschenen.

EEN UITJE NAAR BLOEMENDAAL

De eerste jaren na de oorlog neemt Annie Vlasman haar kinderen Jan Hein, Hanna en Marian op 4 mei mee naar de erebegraafplaats in Bloemendaal. Marian Vlasman vindt de dodenherdenking maar niks. 'Daar stond ik dan bij het graf van een dooie held'. Later maakt haar moeder van het jaarlijks bezoek aan de begraafplaats – midden in het duingebied en dicht bij strand en zee – een dagje uit. 's Morgens vroeg reist ze met de kinderen van Amsterdam per trein en bus naar Overveen. 'Dan liepen we, waren een hele zondag onderweg, hadden woeste avonturen, verzamelden van alles en namen dat mee', vertelt Marian jaren later. 'Dan sloegen we even af naar de erebegraafplaats en dan brachten we dat daar, op het plekje, bij mijn vader. Dat was ook heel normaal, heel natuurlijk, dan waren we compleet. Daarna gingen we verder met ons zondag-avontuur'. Als afsluiting van de dag gingen ze in Bloemendaal nog poffertjes eten.¹⁷⁶

In de jaren vijftig, op het toppunt van de Koude Oorlog, wordt Annie Vlasman, zoals ze zelf zegt, de CPN uitgegoot op verdenking te behoren tot de Vijfde Colonne. Die term wordt in de politiek gebruikt om de CPN te schetsen als Vijfde Colonne van de Sovjet-Unie. 'Ze was het waarschijnlijk eens met de oppositie, door de partijleiding 'revisionisten' genoemd, zegt Joop IJisberg.

Waarom Wout Staal, als plaatselijk commandant van de KP en BS in Eemnes, geen contact met Vlasman zou hebben opgenomen over de ophanden zijnde wapendropping niet ver van zijn huis, kon niet worden achterhaald. Het is zeer waarschijnlijk dat Staal al voor de komst van Vlasman naar Eemnes op de hoogte is gesteld dat Vlasman bekend was bij de Landelijke Organisatie voor Hulp aan Onderduikers (LO). Na de oorlog schijnt Staal dit te hebben toegegeven.¹⁷⁷

In het Hirschgebouw op het Leidseplein in Amsterdam, waar Vlasman werkzaam was bij de N.V. Oxyde, is in het trappenhuis een plaque aan de muur bevestigd waarop de namen voorkomen van 68 personeelsleden die in de oorlogsjaren door toedoen van de Duitsers zijn omgekomen. Daarop komt ook de naam van Vlasman voor.

Op 24 februari 1982 wordt het Verzetshedenkingskruis uitgereikt aan Wies Vlasman (postuum) en zijn echtgenote. Annie Vlasman blijft tot op hoge leeftijd strijdbaar. Op 26 juni 2012 overlijdt ze, op bijna honderd jarige leeftijd. Als mede-oprichtster van het activiteitscentrum 'De Coenen' in maart 1987 in Amsterdam-Zuid, heeft ze zich jarenlang 'met hart, lijf en hersens ingezet voor betere voorzieningen voor ouderen in de buurt', meldt de Nieuwsbrief van het centrum.¹⁷⁸ 'Ze verdient onze blijvende en

grote dank voor haar creatieve en opbouwende inspanningen om 'De Coenen' tot stand te brengen en in stand te houden. En wat was het een lief mens!'

In juli 1996 overlijdt haar zoon Jan Hein. De beide dochters Hanna en Marian wonen in Amsterdam.

*Overveen, daar is de plek waar wordt gewaakt,
Stil en verlaten en toch zo midden in mijn leven.
En soms als ik even de draad kwijt raak,
Reis ik terug naar die steen en dat gegeven.
Het symbool van respect en waarde,
Vind ik thuis en daar in moeder aarde.*

Hanna Vlasman

9 HAUPTMANN BROCKMANN

Op 23 april 1974 wordt Friedrich Jürgen Diedrich Brockmann, geboren op 23 september 1914 in Hamburg/Altona, geïnstalleerd als burgemeester van de gemeente Schackendorf,¹⁷⁹ een dorp in de Duitse deelstaat Sleeswijk-Holstein, niet ver van Lübeck. In 1978 volgt zijn herverkiezing. De ambtsperiode van Brockmann eindigt op 15 april 1982.

Bijna dertig jaar voor zijn benoeming tot burgemeester van Schackendorf is Friedrich Brockmann als Hauptmann der Weermacht gelegerd in villa Westerengh aan de Drift in Laren, waar hij volgens Ehlscheid represaillemaatregelen tegen Buis en Vlasman heeft geëist.

Op 9 september 1947 wordt Brockmann over deze kwestie verhoord door sergeant-majoor L. van Montfoort van het Netherlands War Crimes Investigation team in Hamburg.¹⁸⁰ De verklaring die hij aflegt, roept een heel ander beeld op dan zoals eerder door Ehlscheid geschetst. Dat Brockmann, die na de oorlog niet in Nederland is opgepakt of gedetineerd, kon worden opgespoord en verhoord was het gevolg van het feit dat op 29 mei 1945 het Bureau Opsporing Oorlogsmisdrijven (BOOM) was opgericht. In Duitsland werd een commissie van deze dienst gestationeerd, de Netherlands War Crimes Commission.

Ten tijde van de aanslag op twee van zijn mannen in Eemnes is Hauptmann Brockmann nog maar net begonnen aan zijn tweede ambtstermijn in Laren. Zijn assistent is Oberleutnant Bosemann en de transportvoertuigen van zijn onderdeel zijn met SS-26 en een rood klaverblad gemerkt. In 1940-1941 was Brockmann ook in Laren gelegerd, waarna hij naar het Russisch front werd overgeplaatst.

Eind april/begin mei 1945 vertrekt Brockmann met zijn eenheid vanuit Laren richting Zeist. Hij ziet het einde van de oorlog naderen en begint aan de terugtocht naar Duitsland. Kort voor die tijd is hij betrokken bij een motorongeval en opgenomen geweest in het Wilhelmina Gasthuis in Amsterdam.

Tijdens zijn verhoor in Hamburg over de gebeurtenissen op 11 april 1945 in Laren verklaart Brockmann dat hij 'tegen den middag uit mijn villa werd geroepen in verband met dat twee personen van de SD Amsterdam gekomen waren teneinde de twee terroristen te verhoren. Toen ik bij de Schreibstube aankwam was een Oberscharführer reeds met het onderzoek bezig'. (Zeer vermoedelijk doelt Brockmann op Ehlscheid. Maar Ehlscheid had niet de rang van Oberscharführer maar Sturmscharführer. Mogelijk vergist Brockmann, dan wel de verbalisant/vertaler,

*Voormalig Hauptmann Friedrich Brockmann
wordt op 23 april 1974 geïnstalleerd als
burgemeester van Schackendorf.*

zich in de rang). De namen van beide SD'ers zijn Brockmann niet bekend, 'aangezien ik in het geheel niet met hen gesproken had'.

In de verklaring van Brockmann volgt dan een raadselachtige passage: 'Uit de papieren welke op de beide burgers gevonden waren, bleek dat zij tekeningen hadden gemaakt van de bunkerstelling langs de Zuiderzee. De Oberscharführer toonde de tekeningen aan zijn collega's'. De betekenis van deze uitleg is onduidelijk. Er is geen enkele aanwijzing gevonden dat Buis en Vlasman op conspiratief terrein, want daar moet in dit geval aan worden gedacht, actief zouden zijn geweest.

Na het onderzoek nemen beide SD'ers hun gevangenen mee naar de tuin achter de Schreibstube. Enige ogenblikken later hoort Brockmann enkele schoten. 'Ik ging kijken en zag beide gevangenen dood in de tuin liggen. Ik vroeg aan de Oberscharführer of dat wel in zijn macht lag om gevangenen te executeren, waarop hij mij te kennen gaf dat hij hiervoor toestemming had, indien bleek dat het terroristen waren'. Brockmann vroeg hem nog wie de lijken moest begraven en wie de nabestaanden van beide dode burgers in kennis zou stellen van het gebeurde. 'De Oberscharführer zei dat wij daar geen zorgen om hoefden te hebben en dat hij alles zou regelen'.

Volgens Brockmann zijn beide SD'ers daarna weggegaan 'en hebben de papieren en machinepistool hetwelk bij de gevangenen gevonden was meegenomen'. Ook van dit gebeuren maakte Brockmann melding bij de Ortskommandant in Hilversum, 'doch deze gaf mij te kennen niet tussen zaken te komen die de SD aangingen. Door de SD'ers is geen enkele officier of mindere inzake dit voorval gehoord', vervolgt Brockmann. 'Ook aan mij is door hun geen enkele vraag gesteld omtrent het voorgevallene. Ook is door de SD'ers niet opgebeld naar Amsterdam. Zij hebben volkomen op eigen initiatief deze burgers doodgeschoten. Door

mij is in geen enkel opzicht op een onmiddellijke represaille aangedrongen. De door Helmuth Ehlscheid afgelegde verklaring is onjuist. Meer heb ik hieraan niet toe te voegen'.

In 1949 leggen drie voormalige collega's van Brockmann – Erich Jordens uit Lübeck, H. Deiters uit Goslar en K.-H. Prehm uit Elmshorn – bij een notaris in hun woonplaats een verklaring af waarin ze laten weten dat 'beide gevangenen' op initiatief van Ehlscheid en Runge waren doodgeschoten.¹⁸¹ Voorts laat Erich Jordens, voormalig ordonnans van Brockmann, op 28 juni 1949 door notaris Georg Ludwig Benick in Lübeck optekenen: 'wij als veldtroepen konden niets met hen beginnen. Tegen de middag verschenen twee SD'ers om de Hollanders over te nemen. Korte tijd later vernam ik van mijn kameraden dat de SD'ers de Hollanders kort hebben verhoord en in de tuin doodgeschoten. Mijn kameraden waren woedend over deze manier van handelen. Ook Brockmann'. Volgens Deiters had Brockmann de SD'ers op hun gedrag aangesproken waarna één van hen had geantwoord: 'Das geht Sie gar nichts an'.¹⁸²

Op 24 april 2007 overlijdt Friedrich Jürgen Diedrich Brockmann.

10 'OUD-HILVERSUMMER MOLLIS WERD ÉÉN DER ERGSTE SD'ERS'¹⁸³

Wie is toch die Mollis die door Bok en Annie Vlasman wordt beschouwd als de hoofdschuldige van de fusillade van Vlasman (en Buis)? De Politieke Inlichtingendienst (PID) in Amsterdam geeft antwoord op die vraag in een korte omschrijving van de delicten waarvan Mollis wordt verdacht: 'Verdachte heeft gedurende de bezetting van ons land door de Duitsers, in dienst van de S.D., diverse personen gearresteerd, ten gevolge waarvan deze mensen in vele gevallen gefusilleerd zijn geworden. Ook heeft hij bij het uitvoeren van represaillemaatregelen door de Duitsers zijn medewerking verleend door in enkele gevallen op de slachtoffers te schieten, waardoor deze werden gedood. Hij heeft tevens medewerking verleend bij de inbeslagname van diverse wapenen, behorende aan de illegale beweging in Nederland'.¹⁸⁴

Wouter Cornelis Mollis wordt geboren in Hilversum op 16 augustus 1896. Zijn ouders wonen op de Laarderweg, niet ver van het station. In 1921 wordt hij agent van politie in Amsterdam en trouwt met Johanna Catharina van Broekhoven. Uit

het huwelijk wordt één dochter geboren. In 1925 overlijdt zijn echtgenote. Anderhalf jaar later huwt Mollis met Anna Maria Böhme, een Duitse, afkomstig uit het Beierse Lindau. Zij neemt een dochter, Charlotte, mee uit een eerder huwelijk. Samen krijgen ze een zoon en een dochter. Mollis mishandelt zijn vrouw geregeld. Ze krijgt twee keer een miskraam.¹⁸⁵ Voor het einde van de oorlog keert ze terug naar Duitsland.

In september 1932 loopt Mollis lichamelijk letsel op in Blaricum, 'alwaar hij op de Boissevainweg eenige oogenblikken had halt gehouden teneinde een boterham te gebruiken'. Als hij zijn Hudson-personenauto model 1928 wil starten, vliegt de auto in brand. Mollis probeert het vuur te blussen en raakt 'vrij ernstig gewond aan beide handen'.¹⁸⁶

Mollis wordt lid/blokleider van de NSB in 1940 en lid van het aan de NSB verbonden Rechtsfront waarvoor hij maandelijks 35 cent contributie betaalt. Hij sluit zich ook aan bij het politievendel van de weerbaarheidsafdeling van de NSB, die leider Anton Mussert moet beschermen tegen aanvallen van politieke tegenstanders.

Van april 1941 tot september 1942 is Mollis werkzaam als rechercheur bij het Bureau Inlichtingendienst/Centrale Recherche in de Nieuwe Doelenstraat. Hij is belast met het opsporen van illegale groepen. Hierna wordt Mollis, als één van de eerste medewerkers van de Inlichtingendienst, overgeplaatst naar de afdeling Recherche van de Sicherheitsdienst (SD) in de Euterpestraat, waar hij blijft tot het einde van de oorlog. Als medewerker van de SD en van het Referat Sonderkommando werkt hij samen met Emile Rühl, Friedrich Christiaan Viebahn en vooral met Maarten Kuiper, net als hij voormalig politiemann. Ze vormen een berucht duo en plegen een groot aantal wandaden. 'Wouter Cornelis Mollis heeft zich met hart en ziel aan den bezetter verkocht', meldt de verzetskrant *'Klein maar Dapper'*.¹⁸⁷

Mollis is betrokken bij acties, waarbij minstens vijftien door hem gearresteerde personen worden gefusilleerd. Daaronder ook Victor Alfred van Swieten uit Eemnes en Dionisius (Dio) Remiëns uit Blaricum. Van Swieten wordt op 3 september 1943 bij zijn woning aan de Laarderweg 108 door Mollis en zijn trawanten Dirx en Walther opgepakt en op 1 oktober 1943, met Remiëns en zeventien anderen, gefusilleerd als represaillemaatregel voor door het verzet gepleegde liquidaties.

In 1944 publiceert de Londense editie van *Het Contra Signaal* een lijst met namen, adressen en bijzonderheden van lieden die ondergrondse groepen pogen op

Wouter Mollis: Uit: NIOD, beeldgegevens 76702.

te sporen en uit te roeien. De bedoeling is duidelijk. 'Komen op deze lijst de namen voor van verraders die reeds niet meer tot de levenden behoren, wijt dit dan niet aan onnauwkeurigheid onzerzijds, doch dank de goede vaderlanders die hen hebben uitgeschakeld'. De naam van Mollis wordt ook vermeld, evenals zijn adres: Herculesstraat 105-II in Amsterdam en de toevoeging: 'Werkt voor Gestapo. Zeer gevaarlijk'. Mollis heeft een speciaal kenmerk, een glazen oog.

ONTSNAPT AAN LIQUIDATIE

Als in de tweede helft van juni en begin juli 1944 in Amsterdam en de regio Almaar verzetsmensen door de SiPo in Amsterdam worden opgepakt, is Mollis daar vaak bij aanwezig. Om deze reden besluit de Raad van Verzet (RVV) hem te liquideren.¹⁸⁸ De actie zal worden uitgevoerd door Frederik Johannes Marcus (Freek) Ox en Ferdinand (Ferry) Ploeger, beide communist, van de RVV-groep Noord. Freek Ox, worstelaar en judoka, is eerder betrokken geweest bij sabotageacties, overvallen en liquidaties van informanten van de SiPo.¹⁸⁹ Twee leden van de groep, Jan Gerritze en Simon de Wilde, zullen voor rugdekking zorgen.

Het is de bedoeling van Ox en Ploeger om Mollis op zaterdag 15 juli 1944 's middags nabij zijn woning op te wachten en dood te schieten. Als Mollis de straat in fietst, is hij niet alleen zoals ze hadden verwacht, maar in gezelschap van Hauptscharführer Ernst Wehner. Mollis heeft het wachtende tweetal in de gaten, verklaart hij later. Ox en Ploeger twijfelen en gaan er dan op hun fiets vandoor, achternagezeten door Mollis en Wehner. Ze halen Ox en Ploeger op de Stadionweg in en houden hen aan. Als ze de arrestanten geboeid per tram willen overbrengen naar de Dienststelle van de SiPo aan de Euterpestraat worden ze bescho-

ten door Simon de Wilde, één van de beschermers van Ox en Ploeger. Ox slaagt erin te ontkomen, maar als de toegesnelde wacht van het SiPo-hoofdkwartier het vuur op hem opent wordt hij dodelijk getroffen.¹⁹⁰ Ook Ploeger ontsnapt, wordt overmeesterd en rukt zich opnieuw los. Na een sprong door een vensterruit raakt hij zwaargewond en voor de derde maal die middag gearresteerd. Bij de SiPo wordt Ploeger zeer ernstig mishandeld. Het is nooit duidelijk geworden of hij in het HvB aan de Weteringschans aan zijn verwondingen bezwijkt of de volgende dag, liggend op een brancard, met veertien anderen in het duingebied bij Overveen is gefusilleerd.¹⁹¹

Kennelijk wordt de grond te heet onder de voeten van Mollis en ruim twee weken later, op 2 augustus 1944, verhuist hij naar de Rubensstraat 18-boven. Tot de inventaris behoren onder andere vijf Perzische tapijten, twee grote schilderijen, twaalf stoelen, diverse tafels, drie crapauds, twee fauteuils, twee theeserviezen, een ontbijtservies, een eetservies en kristal glaswerk. Niet valt uit te sluiten dat sommige spullen uit Joods bezit afkomstig zijn.

De door Mollis te betrekken woning ligt schuin tegenover het hoofdkwartier van de SiPo. Vier deuren naast zijn nieuw onderkomen is Mollis bijna vijf weken eerder, op 30 juni 1944, betrokken geweest bij een actie van de SD. Op nummer 26 wordt de verzetsman Gerhard Badrian door een verraadster in de val gelokt. Hij ziet nog kans de woning te verlaten, maar op de stoep wordt hij dodelijk geraakt.

Op 9 februari 1945 maakt Mollis voor de eerste keer deel uit van een executiepeloton. Er zijn niet voldoende leden van de Wachzüge beschikbaar om in Zaandam de fusillade van tien verzetslieden uit te voeren. Het is een represaille voor de liquidatie van een politiemann door leden van het Zaans verzet. Mollis wordt door Lages aangewezen hieraan deel te nemen. Naast hem in de rij staat Runge. Naderhand probeert Mollis duidelijk te maken dat hij niet heeft geschoten, maar de Nederlander B.M.(Bob) Swagers, die deel uitmaakt van het executiepeloton, verklaart dat hij heeft gezien dat Mollis wel schoot terwijl hij met zijn stengun heen en weer ging.¹⁹²

Dat Mollis met raad en/of daad zou hebben meegewerkt aan de fusillade van Buis en Vlasman blijkt niet uit de geraadpleegde processen-verbaal. Mollis maakte weliswaar deel uit van het SD-onderzoekscommando in Laren, maar uit de verklaringen van Ehlscheid en van hemzelf kan worden opgemaakt dat hij geen invloed

heeft gehad op de beslissing om tot executie over te gaan en is hij niet daadwerkelijk bij de uitvoering ervan betrokken geweest.

HET EINDE VAN MOLLIS

‘Als Duitsland de oorlog verliest dan pleeg ik zelfmoord’, zei Mollis altijd. Maar op 6 mei 1945, als de Canadese generaal Foulkes en zijn Duitse collega Blaskowitz in Wageningen de overgave van de Duitse strijdkrachten in Nederland ondertekenen, probeert Mollis zijn leven in veiligheid te stellen. In Amsterdam sluipt hij tussen de feestvierende bevolking door naar het huis van zijn stiefdochter Charlotte en haar echtgenoot Johan Wouters aan de Herengracht 440. Mollis rekent erop dat hij door de recherche wordt gezocht en vraagt of hij zich bij hen mag schuilhouden. Dat komt eigenlijk niet goed uit want Charlotte en haar man staan op het punt te verhuizen. Het is in de buurt waar ze wonen bekend geworden dat Wouters zich heeft verrijkt door eigendommen van weggevoerde Joden te verhandelen.¹⁹³

Wouters durft echter geen ‘nee’ te zeggen. Hij kent de woedeaanvallen van Mollis als die zijn zin niet krijgt. Daarop wordt de gevreesde SD-man van Referat IV A van de Sicherheitspolizei, verstopt in een dressoir, overgebracht naar de nieuwe woning van Wouters, Schubertstraat 28. Mollis blijft er niet lang. Enkele dagen later duikt hij onder bij de moeder van een vriendin.¹⁹⁴

Waar Mollis voor vreest, wordt op maandag 18 juni 1945 om 13.30 uur bewaarheid. Als hij zich bevindt op het adres Oudezijds Voorburgwal 223 in Amsterdam wordt hij aangehouden door rechercheur A.J.G. Lemmers van de POD in Amsterdam en in bewaring gesteld in het HvB1 te Amsterdam.

Tijdens het proces van het Bijzonder Gerechtshof in Amsterdam eind juni 1947 laat Mollis niet veel los over de redenen voor zijn wrede en moordzuchtig optreden. Alleen: ‘Wij kregen onze opdrachten en moesten die uitvoeren’ en ‘er waren altijd Duitsers bij die de leiding hadden’.¹⁹⁵

In zijn requisitoir spreekt mr. Janssen, procureur-fiscaal, zijn afschuw over de verdachte uit. ‘Wij hebben voor dit Hof de laatste maanden vele S.D.-lieden zien verschijnen en allen hebben de Nederlandse zaak zeer veel kwaad gedaan, doch deze verdachte slaat op dit punt alle anderen met stukken.’¹⁹⁶ Verzachtende omstandigheden kan ik niet ontdekken. Dit is geen mens meer’, besluit mr. Janssen. Als hij de doodstraf eist,¹⁹⁷ klinkt applaus op van de publieke tribune.

Bij sententie (vonnis) van het Bijzonder Gerechtshof in Amsterdam op 12 juli 1947

wordt Mollis veroordeeld tot de doodstraf. Zijn advocaat mr. Tjarko de Vrieze gaat zes dagen later in cassatie. Tevergeefs. Op 22 maart 1948 verwerpt de Bijzondere Raad van Cassatie het ingestelde cassatieberoep. In de vroege ochtend van vrijdag 4 februari 1949 wordt het doodvonnis van Mollis voltrokken door een vuurpeloton van de marechaussee in Fort Bijlmer, in de gemeente Weesperkarspel, niet ver van de plek waar later de Ajax Arena is verrezen. Behalve Mollis zijn in Fort Bijlmer nog vijf ter dood veroordeelden, waaronder Mollis' collega Maarten Kuiper, geëxecuteerd. Ze zijn begraven in een gemeenschappelijk graf op de Noorderbegraafplaats in Amsterdam.

11 FRIEDRICH VIERMANN: 'DE BESTE ONDER DE SLECHTEN'

Als commandant leiding geven aan executiepelotons in Overveen, Zaandam, Zaandijk, Wormerveer en op de Apollolaan in Amsterdam. Het begeleiden van twee medewerkers van het Sonderkommando Feldmeijer bij de uitvoering van een Silbertanne-moord in Purmerend. En het geven van een opdracht om in Laren twee Nederlanders te fusilleren.

Het zijn ernstige feiten die Friedrich Carl Ferdinand Viermann ten laste worden gelegd door advocaat-fiscaal mr. J.C. Louet Feisser tijdens de zitting op 13 september 1949 van het Bijzonder Gerechtshof in Amsterdam. Met een 'Jawohl, dass stimmt', bekent Viermann de beschuldigingen op één na, de fusillade van Buis en Vlasman in Laren. Viermann, de kleine man met achterdochtige prikogen en een Jan Klaasen-kin, die zichzelf een God niet onwelgevallig mens noemt,¹⁹⁸ ontkent pertinent dat hij die dag telefonisch met Runge heeft gesproken. Hij hoort pas van het neerschieten van de twee mannen als Mollis, Runge en Ehlscheid op de Dienststelle zijn teruggekeerd, zegt hij.¹⁹⁹

Friedrich Carl Ferdinand Viermann wordt geboren te Bierpohl bij Minden (Westfalen) op 13 juni 1899. Kort na het einde van de Eerste Wereldoorlog treedt hij in dienst bij de Schutzpolizei. Op 2 februari 1925 trouwt hij in Schneidemühl met Marie Schur. Hij is werkzaam bij de Kriminalpolizei en vanaf 1934 bij de Gestapo. In 1940 komt hij vanuit Düsseldorf naar Nederland, werkt drie jaar in Den Haag en wordt in 1943 Kriminalsekretär bij de SD in Amsterdam, waar hij één van de naaste medewerkers is van Willy Lages. Vanaf februari 1945 is Vier-

mann, als opvolger van Walter Albers, door Lages belast met het administratief samenstellen van fusillade-Kommandos. Als steeds grotere groepen Todeskandidaten uit hun cellen worden gehaald om te worden gefusilleerd, krijgt Viermann spoedig de bijnamen 'Snelrechter' en 'Fusilianus'.²⁰⁰

Tijdens de terechtzitting van het Bijzonder Gerechtshof leggen zeker tien getuigen ontlastende verklaringen over hem af. Eén van hen zegt: 'Viermann was de beste onder de slechten'.²⁰¹ Mr. Louet-Feisser brengt in zijn requisitoir naar voren dat Viermann vrijwel altijd correct is opgetreden. Ook tijdens het proces is niet komen vast te staan dat hij mishandelingen zou hebben gepleegd. De advocaat-fiscaal eist twaalf jaar gevangenisstraf tegen Viermann.²⁰²

'Ik was er destijds van overtuigd dat ik voor een rechtvaardige zaak streed', zegt Viermann in zijn laatste woord. 'Ik heb in mijn volk geloofd en ik geloof er nog in. U moet niet denken dat ik naar Nederland ben gekomen om te roven en te moorden'.²⁰³ Conform het vonnis van het Bijzonder Gerechtshof in Amsterdam wordt Viermann door de Bijzondere Raad van Cassatie veroordeeld tot een gevangenisstraf van zeven jaar met aftrek van voorarrest. Op 30 oktober 1950 wordt hij naar Duitsland uitgeleid.

12 HELMUTH EHLSCHIED

Vanwege zijn milde en zoals chef Viermann het noemt slappe optreden noemen zijn collega's Sturmscharführer Ehlscheid ook wel 'De Pastoor'. Ehlscheid doet die bijnaam alle eer aan vindt Viermann door bij het politiewerk dat hij in de zaak Buis en Vlasman in Laren verricht zich de regie van het onderzoek uit handen te laten nemen door de vinnige en veel mondiger Runge.

Friedrich Viermann: Uit: Beeldbank WO2.

Helmuth Ehlscheid wordt geboren in Essen op 9 mei 1907. Na acht jaar Volksschule en een jaar Ackerbauschule vindt hij een baan in de landbouw. Dan keert hij terug naar de schoolbanken, volgt drie jaar een opleiding op de politieschool in Essen en maakt in maart 1933 zijn opwachting bij de Schutzpolizei in Essen. Vanaf 1939 is Ehlscheid assistent bij de Gestapo. Hij woont met echtgenote Gertrud Gross en twee kinderen in Essen in de Marthastrasse 14. Direct na de Duitse inval vertrekt hij naar het bureau van de bevelhebber van de SiPo en SD in Den Haag. Hij blijft er kort. De overplaatsingen volgen elkaar in rap tempo op. Via kamp Schoorl, Den Haag, Rotterdam, kamp Vught, weer Den Haag, Zeist en enkele maanden Duitsland, keert hij in januari 1945 terug naar Nederland en

belandt bij de Dienststelle van de SiPo in Amsterdam.²⁰⁴

Op 14 juli 1942 is Ehlscheid betrokken bij een incident dat het leven kost van de Rotterdamse politiemann Johan Cornelis van der Lecq. Tijdens een tramrit in Rotterdam ontstaat onenigheid tussen Van der Lecq en een burger, die later Ehlscheid blijkt te zijn.²⁰⁵ De volgende dag wordt Van der Lecq door de SiPo gearresteerd en overgebracht naar kamp Amersfoort, waar hij op 31 augustus 1942 om het leven komt.

Hoewel Ehlscheid tijdens de oorlogsjaren in Nederland voornamelijk administratief werk verricht, wordt hij in Amsterdam door zijn chef Viermann ook ingezet in de buitendienst als er geen andere manschappen beschikbaar zijn. Zoals op 27 maart 1945. Nadat verzetsman J.W.J. Heeren in Amsterdam is opgepakt, brengt Ehlscheid hem naar het HvB. Onderweg probeert Heeren het pistool van Ehlscheid te bemachtigen. De poging mislukt. In de avonduren van 11 april 1945, als 's mid-

dags Buis en Vlasman in Laren zijn doodgeschoten, wordt Heeren met negen anderen in Zijpe gefusilleerd.²⁰⁶

Als voor het uitvoeren van fusillades niet voldoende personeel van de Wachzügen beschikbaar is, wijst Lages leden van de SiPo aan om de opengevallen plaatsen in te nemen. Dat gebeurt op 17 februari 1945 als in Halfweg tien Todeskandidaten worden doodgeschoten door een eenheid waarbij ook Ehlscheid is ingedeeld. Het is een represaillemaatregel voor een aanslag door het verzet op de spoorlijn Amsterdam-Haarlem.

Bij uitspraak van het Bijzonder Gerechtshof op 1 november 1949 wordt Ehlscheid wegens het zich 'in krijgsmisdrif tegen de menselijkheid', alsmede zijn betrokkenheid bij de zaak Dons en de zaak Buis/Vlasman veroordeeld tot acht jaar gevangenisstraf met aftrek van voorarrest. Op 10 februari 1950 trekt hij zijn cassatieberoep in, op 27 april 1950 wordt zijn straf in verband met de aanstaande verjaardag van koningin Juliana verminderd met één jaar en op 27 oktober 1950 wordt Ehlscheid uitgeleid naar Duitsland.

13 HEINRICH RUNGE

Na de oorlog is Runge niet verhoord over de - vermoedelijk - door hem gepleegde misdrijven, waaronder de fusillade van Buis en Vlasman. Op 7 of 8 mei 1945 heeft hij bij Katwijk zelfmoord gepleegd.²⁰⁷ Volgens zijn chef Viermann kwam Runge tot deze daad nadat een commandant van een daar gelegerd Duits legeronderdeel had geweigerd hem daarin op te nemen, waarna hij ongehinderd naar Duitsland had kunnen terugkeren.²⁰⁸

SS-Hauptscharführer Heinrich Runge, ongeveer dertig jaar oud, donker uiterlijk, was één van de belangrijkste medewerkers van Referat IV A en IV D, verklaart zijn collega Th. Wattelen van de SD in Amsterdam. 'Runge was eveneens een zeer actief persoon, fanatiek nationaal-socialist, en een gevaarlijk lid van de SD. Ik herinner mij dat hij in opdracht van Lages had in te grijpen tegen het springen van spoorweglijnen, doorsnijden van telefoondraden en andere sabotageregelen. Runge stelde de geldboetes vast voor verschillende dorpen in Noord-Holland en wees een groot aantal gijzelaars uit deze gemeenten aan, o.a. ook burgemeesters'.²⁰⁹

Runge is ook ingedeeld bij de Wachzüge, een afdeling van 24-30 man binnen de Sicherheitspolizei, kort na Dolle Dinsdag (5 september 1944) geformeerd ter bescherming van gebouwen, garages en goederen die bij Duitse instanties in Amsterdam in gebruik zijn. De leden ervan treden niet vrijwillig toe, maar doen dat op bevel van Lages. Van begin januari 1945 tot begin mei 1945 wordt de Wachzüge, waartoe minimaal dertien Nederlanders behoren, ook ingezet bij het uitvoeren van executies.²¹⁰

Heinrich Runge, roepnaam Heinz, geboren op 28 mei 1909,²¹¹ is gehuwd met de Nederlandse Marie Louise Schlomer, geboren op 8 juni 1919 te Utrecht, wonende te Soestduinen, Soesterbergsestraat 172.²¹² Het huwelijk staat niet ingeschreven in het register van de burgerlijke stand van de gemeente Soest waar Soestduinen onder valt. Evenmin komen de persoonsgegevens van Runge daarin voor.²¹³ Runge is begraven op de Duitse Oorlogsbegraafplaats in het Limburgse Ysselsteijn.

14 KP BLARICUM, EEMNES EN LAREN

Bep van der Zwaan weet er niet veel meer van. Op 27 mei 2013 vertelt het vermoedelijk enige nog in leven zijnde lid van de KP Blaricum, Eemnes en Laren dat hij zelf niet aan de wapendropping heeft deelgenomen.²¹⁴ Zijn broer Jo wel. De naam Buis zegt hem iets, van Vlasman heeft hij nooit gehoord. Het is voor Bep van der Zwaan allemaal te lang geleden. De laatste kans lijkt verkeken van een ingewijde te vernemen wat er precies bij de wachtpost op de Wakkerendijk was gebeurd en waarom de KP daarover nooit opening van zaken heeft gegeven.

In de geschiedenis van de sabotageploegen Blaricum, Eemnes en Laren, die begin 1945 met de KP onder commando komen te staan van Mauf Branse, moet het opzettelijk doden van de Duitse soldaten op de foeragewagen, waarvan één met een genadeschot, een buitengewoon pijnlijke affaire zijn.

Met deze aanslag nam het verzet een aanzienlijk risico dat tot meer slachtoffers had kunnen leiden als de Duitsers tot represaillemaatregelen waren overgegaan. Hoewel er geen officiële richtlijnen waren uitgevaardigd werd een aanslag op een Duitser dikwijls gevolgd door een vergeldingsactie waarbij voor iedere gedode Duitser, of een Duitsgezinde Nederlander, tien personen werden gefusilleerd.²¹⁵

Vaak waren het *Todeskandidaten* die vanuit het Huis van Bewaring naar de plek van de aanslag werden overgebracht en daar doodgeschoten. Het kwam ook voor dat boerderijen in de nabijheid in brand werden gestoken en de bewoners weggevoerd. Wat dat betreft is Eemnes een ramp bespaard gebleven.

Hoe heeft het die avond op de Wakkerendijk zo ver kunnen komen? Lammert Calis en Jo van der Zwaan verklaren na de oorlog dat ze de Duitsers wilden laten stoppen, maar die reden door. In dat geval moesten ze worden doodgeschoten, luidde de opdracht van de commandanten Treffers en Branse. Dit gebeurde ook. Maar is het werkelijk zo gegaan? Dat is nog maar de vraag. Antoon van Hees, die niet bij proces-verbaal is verhoord, vertelt dat de Duitse foeragewagen wél voor de wachtpost is gestopt. 'Ze hielden de kar aan en vroegen een vuurtje. De Duitser die het vuur gaf werd daarna op slag vermoord. De wachtlopers gooiden de dode Duitser in een sloot achter de dijk.'²¹⁶

De herinnering van Antoon van Hees maakt het beeld over wat zich precies heeft afgespeeld er niet duidelijker op. De mannen van de KP, die het fijne ervan wisten, hebben er nooit iets over naar buiten gebracht. Ook Lammert Calis niet. Hij hield er nachtmerries aan over. Pas tijdens gesprekken met een deskundige van de Stichting '40-'45 vertelde hij zijn verhaal, waarna het beter ging met hem.

Ook Jack Branse, die deel uitmaakte van de wachtpost van Lammert Calis, een uitstekend schaatser bovendien, in 1941 voltooidde hij de Elfstedentocht in dertien uur en 51 minuten, heeft altijd gezwegen over wat op de Wakkerendijk is voorgevallen. Documenten of aantekeningen heeft hij niet nagelaten.²¹⁷ Zijn zoon Ronald Branse heeft Lammert Calis, bevriend met zijn vader, wel eens om informatie gevraagd, maar die wilde niets loslaten.

Waarom hebben de mannen van de KP altijd gezwegen over wat er is gebeurd? Waarschijnlijk omdat ze bevreesd waren voor de mogelijke gevolgen van hun drieste daad. De eerste dagen na de schietpartij voor represailles van Duitse zijde, na de bevrijding vanwege de juridische kant van de zaak. Het opzettelijk doden van een gewonde soldaat was en is nog steeds een in de Wet Oorlogsstrafrecht omschreven misdrijf. Er bestaat geen zekerheid over, maar er zou sprake van zijn geweest dat één persoon, zonder dat daartoe een bevel was gegeven, de twee Duitse soldaten heeft neergeschoten. De mannen van de KP waren vaak vrienden of bekenden, soms familie van elkaar. Binnen de ploeg heerste een sfeer van kameraadschap, van groot onderling vertrouwen. In deze context past het beeld dat

Uitreiking 'Medal of Freedom' aan Wout Staal in de Stadsschouwburg in Utrecht. 12 maart 1947. Uit: Fotoboek t.g.v. de honderdste geboortedag van Bep Vos-Staal, 5 april 2015.

er afspraken zijn gemaakt om de schutter in bescherming te nemen door niets over het gebeuren naar buiten te brengen.

Dat de Duitsers van vergeldingsmaatregelen hebben afgezien komt waarschijnlijk omdat de fusillade van Buis en Vlasman niet volgens protocol is verlopen, maar door één of twee medewerker(s) van de SD op eigen gezag is uitgevoerd.

In juli 1948 komen leden van de voormalige knokploegen en Ordedienst (organisatie van voornamelijk legerofficieren) Blaricum, Eemnes en Laren bijeen in café Vos, later hotel Ruimzicht, thans Bellevue, in Blaricum. In zijn openingswoord spreekt Wout Staal over het bewaren en versterken van de onderlinge band en laat weten dat er vanavond niet over politiek – het laat zich raden dat daaronder ook dient te worden verstaan de affaire op de Wakkerendijk – zal worden gesproken.²¹⁸

DE KNOKPLOEG BLARICUM-EEMNES-LAREN IN 1945:

Begin 1945 worden de sabotageploegen Blaricum, Eemnes en Laren toegevoegd aan de beroeps-KP en komen onder commando te staan van Mauf Branse.²¹⁹ Het wordt hun taak de vijand, indien die stellingen had betrokken aan de Gooyergracht, in de rug aan te vallen als de Canadezen waren genaderd.²²⁰ Zover is het niet gekomen.

Branse gaat in juni 1945 in militaire dienst en is tot juni 1948 kapitein in het Nederlands leger in Nederlands Oost-Indië in Semarang (Java). In 1953 wordt aan

Volgens ingewijden bestonden de KP's aan het eind van de oorlog uit de volgende personen:

KP 1:

Bob Bijl, Laren
Wout van Kuyck, Blaricum
Robin Alberdingk Thijm, Blaricum
Frits Snetler, Blaricum

Louis Ellerman, Laren
Kees Ellerman, Laren

Balder van Stam, Laren

Jerry Vinke, Laren
Daan Burgh, Laren
Lucas de Buy Wenniger, Blaricum

KP 2:

Johan Majoor, Laren
Giel Majoor, Laren
Henk Bakker, Laren

Wout van de Kamp, Laren

Piet Heerschop, Laren
Leo Aubroeck, Blaricum

Wijnand van Dijk, Laren

Arie van Dort, Laren
Georg Salters, Laren
Bob Zwart, Laren
Dick Jones, Blaricum
Jo van Os, Blaricum
James Vogt, Blaricum

KP 3:

Lammert Calis, Blaricum
Jan van der Zwaan, Eemnes
Jo van der Zwaan, Eemnes

Bep van der Zwaan, Eemnes

Hans v.d. Weiden, Blaricum
Frans van Wezel, Blaricum

Gerrit uit den Bulten, Blaricum

Jaap (Jack) Branse, Blaricum
Jaap Vos, Blaricum
Paul van Ede, Blaricum

hem en aan dienstplichtig soldaat Wout Staal het Kruis van Verdienste uitgereikt.²²¹ Staal ontvangt ook een Amerikaanse en een Engelse onderscheiding, respectievelijk de 'Medal of Freedom' op 12 maart 1947 en de 'Silver Laurel'.²²² Wout Staal overlijdt op 19 mei 1994. Lammert Calis wordt geëerd met het Verzetshedenkingskruis en de Zilveren Eremedaille in de Orde van Oranje-Nassau. Hij overlijdt op 2 juni 2007.²²³

15 DE VILLA AAN DE DRIFT

De imposante villa 'Westerengh' met de fraai aangelegde tuin en zichtlaan is eigendom van de Joodse bankier Gustaaf Hamburger. Bij het uitbreken van de oorlog woont er een broer van hem. Als de villa op 8 oktober 1940 door de Weermacht wordt gevorderd, krijgen de broer, zijn echtgenote en het personeel enkele uren de tijd om te vertrekken. Ze mogen alleen hun lijfgoed meenemen.²²⁴

Blz. 58: Villa Westerengh, Drift 25 in Laren. Foto: Ernst Wortel.

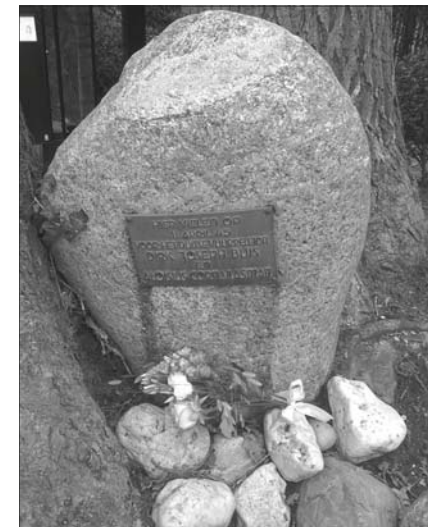

Gustaaf Hamburger wordt geboren op 29 oktober 1887 te Utrecht. Op 11 september 1919 huwt hij in Amsterdam met Clara Bertha Gerzon, geboren op 12 oktober 1900. Hamburger is in 1920 medeoprichter van Hamburger & Co's Bankierskantoor N.V. te Amsterdam. Behalve op bankiersgebied is Hamburger ook in de sportwereld actief. Hij is voorzitter van de Larensche Mixed Hockeyclub., medeoprichter van de Laarder Lawntennisclub en aanvoerder van de nationale cricketploeg. In 1940 slagen hij en zijn vrouw erin tijdig naar de Verenigde Staten te ontkomen²²⁵, met achterlating van een groot deel van hun kostbare kunstverzameling.

De eerste Duitse bewoners zijn officieren van de SS met hun medewerkers, daarna volgt de Weermacht.²²⁶ Tot aan de capitulatie verblijven er Duitse soldaten in wat in de volksmond 'de villa van Hamburger' wordt genoemd. Vaak wordt aangenomen dat de Ortskommandant er huisde, maar zijn kantoor bevond zich op de bovenverdieping van het pand Nieuweweg 35 in Laren²²⁷, waar in 2015 modehuis La Ligna is gevestigd.

Op 5 juni 1945 nemen Canadese militairen hun intrek in de villa. Een groot deel van de inboedel - meubilering, vloerbedekking, schilderijen, gordijnen, lampen en

Herdenkingssteen voor Vlasman en Buis aan de Drift in Laren.

linnengoed – blijkt door de Duitsers te zijn ontvreemd. 'Elke afdeling daar gelegerd nam bij haar vertrek dat wat van haar gading was, mede', schrijft korpschef W.A.N. Boog.²²⁸ 'Het grootste gedeelte van de inboedel is weggehaald door Duitse soldaten onder leiding van Oberzahlmeister Rosenthal van de Bezirksverwaltung te Amersfoort, die vrachtauto's vol uit het huis gesleept heeft'.

Andere delen van de kunstcollectie die Hamburger in bewaring heeft gegeven worden door nazi-autoriteiten aangemerkt als vijandelijk bezit, geconfisqueerd en verkocht. Met de grootste moeite kan Hamburger in 1952 twee stilleven van de 17^e-eeuwse schilder Jan van Kessel terugkrijgen. Iemand anders had ze ook opgeëist.²²⁹

Hamburger dient een claim in bij de gemeente Laren van 14.225 gulden, 'zijnde f 3000,- per jaar', omdat de villa op de Drift door de Weermacht in beslag is genomen 'waarvoor nimmer eenige vergoeding van huur werd ontvangen'.²³⁰

Op zaterdag 2 augustus 1947 breekt brand uit in het landhuis. Om 10.00 uur rukt de Larensche vrijwillige brandweer onder leiding van opperbrandmeester Piet van den Brink uit naar de Drift. Vrijwel de gehele bovenverdieping gaat verloren. De villa is in gebruik als rusthuis. Er wonen 36 personen, gerepatrieerden uit Indië en herstellende patiënten. De exploitanten, het echtpaar Overeem, hebben het pand gehuurd van Gustaaf Hamburger, onder voorwaarde dat zij de kosten van de door de Duitse Weermacht veroorzaakte schade aan het pand voor hun rekening zouden nemen.²³¹ De villa is uiteindelijk opgeknapt, geen rusthuis meer en wordt sinds jaar en dag weer bewoond.

Naast de oprit van de villa is namens het voormalig verzet Blaricum, Eemnes en Laren in 1952 een in de tuin gevonden zwerfkei geplaatst, voorzien van een plaquette met de tekst: 'Hier vielen op 11 april 45 voor het Duitse vuurpeloton Dirk Joseph Buis en Aloïsius Corn. Vlasman'.

Voor hun medewerking en adviezen ben ik veel dank verschuldigd aan: Arie ter Beek, Max van den Berg, Hubert Berkhout, Conny Bleijenberg, Gré ten Caat, Igor Cornelissen, Eric van der Ent, Henk van Hees, Jeroen Kemperman, Ad van Liempt, Roland Oosterbeek, Coen van Oosterom, Mike Ox, Sönke Schubert, Lida Staal, Jan Willem Stutje, Robert Verrijck, Marian Vlasman, Ruud Weijdeveld, Jaap van der Woude, Joop IJisberg, Wiebe van IJken en de hulpvaardige medewerkers van het Archief CPN (Communistische Partij van Nederland) ondergebracht bij het Internationaal Instituut voor Sociale geschiedenis (IISG), Archief Eemland, Archief Peel en Maas, CABR (Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging), Nationaal Archief, NI-OD (Instituut voor Oorlogs-, Holocaust-, en Genocidestudies), Stadsarchief Amsterdam en het Streekarchief Gooi en Vechtstreek.

NOTEN

- Voortzetting van Morgennieuws, tijdelijk officieel dagblad voor Laren, Blaricum en Eemnes, 1e jaargang nr. 13, 23 mei 1945.
- October 1945, C. de Graaff architect, Staf off. P.C. Laren 3, voorz. Bond van Oud-Illegale Werkers te Laren.
- De KP maakte onderdeel uit van de LKP (Landelijke Knok Ploegen), kwam in de tweede helft van 1943 tot stand door centralisatie van de individueel opererende Knokploegen. De LKP hielden zich onder meer bezig met het plegen van overvallen waarbij persoonsbewijzen en distributiebescheiden werden buitgemaakt, bestemd voor onderduikers.
- Historische Kring Eemnes (HKE), jrg. 6, 1984, blz. 105, jrg. 17, 1995, blz. 41.
- Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (CABR), toegang 2.09.09, Bureau Opsporing Oorlogsmisdrijven (BOOM), toegang 2.09.61, inv.nrs. 288-3867, Subcommissie Haarlem, proces-verbaal nr. 46, 'fusillering D. Buis en Vlasman', verklaring A. Nuy, 31-01-1947.
- Hanna Vlasman, Dvd interview met o.a. haar moeder voor tv-programma 'Monumenten', aug. 2006, niet op tv uitgezonden.
- Boek 'Verzet in Nederland 1940-1945', C.M. Schulten, uitg. Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie: in september 1944 wordt het gewapend verzet gebundeld in de Binnenlandse Strijdkrachten (BS), blz. 14.
- E-mail Jaap van der Woude, 4 januari 2015.
- HKE, dossier 'wapendropping 10/11 april 1945 te Eemnes', notities Jaap van der Woude.
- E-mail Jaap van der Woude, 4 januari 2015.
- Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', Peter H. Heere en Arnold Th. Ver-

- nooij, uitg. SDU, 2005.
- CABR, BOOM, pv. Rijkspolitie Amsterdam, district Utrecht, groep Bunschoten 1223, post Eemnes 103/1643, politieke recherche afdeling nr. 1643, 'onderzoek naar oorzaak fusillieren Buis/Vlasman', verklaring W.G. Staal.
- Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', Peter H. Heere en Arnold Th. Ver-nooij, uitg. SDU, 2005.
- CABR, BOOM, Subcommissie Haarlem, pv. nr. 46, 'fusillering D. Buis en Vlasman', verklaring J. E. van der Zwaan, 31-01-1947.
- CABR, BOOM, pv. Rijkspolitie Amsterdam, 'onderzoek naar oorzaak fusillieren Buis/Vlasman', verklaring L.G. Calis.
- CABR, BOOM, pv. Rijkspolitie Amsterdam, 'onderzoek naar oorzaak fusillieren Buis/Vlasman', verklaring W.G. Staal.
- Ibidem
- CABR, BOOM, pv. Rijkspolitie Amsterdam, 'onderzoek naar oorzaak fusillieren Buis/Vlasman', verklaring L.G. Calis.
- Ibidem
- CABR, BOOM, Subcommissie Haarlem, pv. nr. 46, 'fusillering D. Buis en Vlasman', verklaring J. E. van der Zwaan, 31-01-1947.
- CABR, BOOM, pv. Rijkspolitie Amsterdam, 'onderzoek naar oorzaak fusillieren Buis/Vlasman', verklaring L.G. Calis.
- Ibidem
- Hanna Vlasman, 31-07-2013, DVD interview Ben Huiden voor tv-programma 'Monumenten', aug. 2006, niet op tv uitgezonden.
- CABR, BOOM, Subcommissie Haarlem, pv. nr. 46, 'fusillering D. Buis en Vlasman', verklaring J. E. van der Zwaan, 31-01-1947.
- CABR, BOOM, pv. Rijkspolitie Amsterdam, 'onderzoek naar oorzaak fusillieren Buis/Vlasman', verklaring L.G. Calis.
- Ibidem
- CABR, BOOM, Subcommissie Haarlem, pv. nr. 46, 'fusillering D. Buis en Vlasman', verklaring J. E. van der Zwaan, 31-01-1947.
- CABR, BOOM, pv. Rijkspolitie Amsterdam, 'onderzoek naar oorzaak fusillieren Buis/Vlasman', verklaring M.J.O. Branse per brief.
- CABR, BOOM, pv. Rijkspolitie Amsterdam, 'onderzoek naar oorzaak fusillieren Buis/Vlasman', verklaring J. E. van der Zwaan, 31-01-1947.
- CABR, BOOM, Subcommissie Haarlem, pv. nr. 46, 'fusillering D. Buis en Vlasman', verklaring J. E. van der Zwaan, 31-01-1947.
- CABR, BOOM, Subcommissie Haarlem, p.v. nr. 46, 'fusillering D. Buis en Vlasman', verklaring A. Nuy, 31-01-1947.
- HKE, 'De oorlogsjaren '40-'45 op de Wakkerendijk 116,' Tonie van Klooster.
- Archief Eemland te Amersfoort, inv.nr 0485, archiefstuk 8, dagrapporten van de politie Baarn, 7 juli 1944 – 27 april 1945.
- CABR, BOOM, pv. Rijkspolitie Amsterdam, 'onderzoek naar oorzaak fusillieren Buis/Vlasman', verklaring L.G. Calis.
- CABR, BOOM, pv. Rijkspolitie Amsterdam, 'onderzoek naar oorzaak fusillieren Buis/Vlasman', verklaring P.Varenkamp.
- Het Algemeen Ziekenhuis in Baarn is gesloopt in 1972.
- CABR, BOOM, pv. Rijkspolitie Amsterdam, 'onderzoek naar oorzaak fusillieren Buis/Vlasman', verklaring P. Varenkamp.
- Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', Peter H. Heere en Arnold Th. Ver-nooij, uitg. SDU, 2005.
- 'Het drama van Vlasman en Buis', verteld door Antoon van Hees, genoteerd door zijn zoon Hen van Hees, 2 september 2006.
- CABR, BOOM, pv. Rijkspolitie Amsterdam, 'onderzoek naar oorzaak fusillieren Buis/Vlasman', verklaring W.G. Staal.
- Ibidem
- Ibidem
- CABR, BOOM, pv. Rijkspolitie Amsterdam, 'onderzoek naar oorzaak fusillieren Buis/Vlasman', verklaring M.J.O. Branse per brief.
- CABR, BOOM, pv. Rijkspolitie Amsterdam, 'onderzoek naar oorzaak fusillieren

44. Buis/Vlasman', verklaring W.G. Staal.
CABR, BOOM, Subcommissie Haarlem, pv. nr. 46, 'fusillering D. Buis en Vlasman', verklaring B. Groen.
45. Ibidem
46. Ibidem
47. Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005, blz. 942, noot 12.
48. CABR, BOOM, Subcommissie Haarlem, pv. nr. 46, 'fusillering D. Buis en Vlasman', verklaring B. Groen.
49. Ibidem
50. Ibidem
51. Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005.
52. Docum. van broer Dick Buis, Adriaan, bewerkt en gepubl. in 1985 door Gré ten Caat in wijkkrant 'Noord aan het woord', Hilversum-nrd.
53. CABR, BOOM, Subcommissie Haarlem, pv. nr. 46, 'fusillering D. Buis en Vlasman', verklaring J. Prinsen.
54. Docum. van broer Dick Buis, Adriaan, bewerkt en gepubl. in 1985 door Gré ten Caat in wijkkrant 'Noord aan het woord', Hilversum-nrd.
55. Ibidem
56. Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005, blz. 942, noot 12.
57. Docum. van broer Dick Buis, Adriaan, bewerkt en gepubl. in 1985 door Gré ten Caat in wijkkrant 'Noord aan het woord', Hilversum-nrd.
58. CABR, BOOM, pv. Rijkspolitie Amsterdam, 'onderzoek naar oorzaak fusilleren Buis/Vlasman', verklaring M.J.O. Branse per brief.
59. CABR, BOOM, Subcommissie Haarlem, pv. nr. 46, 'fusillering D. Buis en Vlasman', verklaring J. Avontuur, 31 januari 1947; NIOD (Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies): *Nieuwe Dag*, dd. 18-10-1949, 'Twee Nederlanders neergeschoten, acht jaar geëist tegen Kriminalsekretär,'; *Trouw*, dd. 19-10-1949, 'Executie na een dropping'.
60. CABR, BOOM, pv. Rijkspolitie Amsterdam, 'onderzoek naar oorzaak fusilleren Buis/Vlasman', verklaring W.G. Staal.
61. Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005.
62. CABR, BOOM, Subcommissie Haarlem, pv. nr. 46, 'fusillering D. Buis en Vlasman', verklaring A. Nuy, 31-01-1947.
63. Ibidem
64. E-mail Hanna Vlasman, 22 september 2013.
65. Hanna Vlasman, Dvd met o.a. interview J. Avontuur voor tv-programma 'Monumenten', aug. 2006, niet op tv uitgezonden, 31-07-2013.
66. Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005.
67. CABR, BOOM, pv. Rijkspolitie Amsterdam, 'onderzoek naar oorzaak fusilleren Buis/Vlasman', verklaring R. Hoeve.
68. CABR, BOOM, pv. Rijkspolitie Amsterdam, 'onderzoek naar oorzaak fusilleren Buis/Vlasman', verklaringen R. Hoeve en P. Varenkamp.
69. Docum. van broer Dick Buis, Adriaan, bewerkt en gepubl. in 1985 door Gré ten Caat in wijkkrant 'Noord aan het woord', Hilversum-nrd.
70. Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005.
71. CABR, BOOM, pv. Rijkspolitie Amsterdam, 'onderzoek naar oorzaak fusilleren Buis/Vlasman', verklaring R. Hoeve; ook boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005.
72. Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005.
73. Historische Kring Laren (HKL), opnameregister 1945 St. Jan-ziekenhuis. Hendrikje Varenkamp wordt opgenomen onder nummer 225, het eerste afgiftenummer die dag en behandeld door arts P.A. Keeman en specialist J. Schepel. Na vijf dagen verlaat ze het ziekenhuis.
74. CABR, COOM 1467, Neth. War Crimes Com., rapport van aanhouding en verhoor van F.J.D. Brockmann, 9 september 1947, sergeant-majoor L. van Montfoort. De verklaring van Brockmann is afgelegd in de Duitse taal en door verbalisant Van Montfoort vertaald.
75. CABR, BOOM, Subcommissie Haarlem, pv. nr. 46, 'fusillering D. Buis en Vlasman', verklaring F.C.F. Viernann, 31-01-1947.
76. CABR, dossier Ehlscheid, inv.nr. 105, pv. van terechtzitting Bijz. Gerechtshof te Amsterdam, 18-10-1949, zaak tegen Ehlscheid.
77. CABR, dossier Ehlscheid, inv.nr. 105, pv. van terechtz. Bijz. Ger.hof Amsterdam, 18-10-1949, zaak tegen Ehlscheid, verkl. W.C. Mollis.
78. Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005.
79. Boek 'Verzet in Nederland', C.M. Schulten, uitg. Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie, blz. 22.
80. CABR, dossier Ehlscheid, inv.nr. 105, pv. van terechtzitting Bijz. Gerechtshof te Amsterdam, 18-10-1949, zaak tegen Ehlscheid.
81. CABR, BOOM, Subcommissie Haarlem, p.v. nr. 46, 'fusillering D. Buis en Vlasman', verklaring F.C.F. Viernann, 31-01-1947.
82. Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005.
83. CABR, BOOM, Subcommissie Haarlem, p.v. nr. 46, 'fusillering D. Buis en Vlasman', verklaring H. Ehlscheid, 31-01-1947.
84. CABR, BOOM, Recherche Bijzonder Gerechtshof, verklaring Ehlscheid, p.v. 01-02-1949.
85. CABR, BOOM, pv. Rijkspolitie Amsterdam, 'onderzoek naar oorzaak fusilleren Buis/Vlasman', verklaring J. Avontuur.
86. CABR, BOOM, pv Recherche Bijzonder Gerechtshof 01-02-1949, verklaring Ehlscheid.
87. Ibidem
88. CABR, dossier Ehlscheid, inv.nr. 105, p.v. van terechtz. Bijz. Ger.hof Amsterdam, 18-10-1949, zaak tegen Ehlscheid, verkl. W.C. Mollis.
89. CABR, dossier Ehlscheid, inv.nr. 105, Bureau Nationale Veiligheid, verhoor Viernann, 4 juni 1946, HvB Amsterdam.
90. CABR, BOOM, Subcommissie Haarlem, pv. nr. 46, 'fusillering D. Buis en Vlasman', verklaring W.C. Mollis. 31-01-1947.
91. CABR, BOOM, pv. Rijkspolitie Amsterdam, 'onderzoek naar oorzaak fusilleren Buis/Vlasman', verklaring M.J.O. Branse.
92. CABR, BOOM, Subcommissie Haarlem, pv. nr. 46, 'fusillering D. Buis en Vlasman', verklaring F.C.F. Viernann, 31-01-1947.
93. Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal' blz. 943, noot 18, Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005.
94. Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005.
95. CABR, BOOM, Subcommissie Haarlem, pv. nr. 46, 'fusillering D. Buis en Vlasman', verklaring W.C. Mollis. 31-01-1947.
96. CABR, BOOM, pv Recherche Bijzonder Gerechtshof 01-02-1949, verklaring Ehlscheid).
97. CABR, dossier H. Runge, inv.nr. 1467, pv d.d. 4-10-1947, onderzoek naar oorzaak

- van het fusillieren van A.C. Vlasman en D.J. Buis.
98. Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005.
 99. Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal' blz. 148, Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005; ook *Het Vrije Volk* 28-11-1947, *Het Parool* 28-11-1947, *Algemeen Handelsblad* 29-11-1947, *De Waarheid* 29-11-1947.
 100. *Algemeen Handelsblad*, 29-11-1947.
 101. Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal' blz. 22, Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005.
 102. Website 'Bloemendaal 1940-1945', het ontdekken van de massagraven in de duinen.
 103. *Het Parool*, 29-11-1947).
 104. HKE, jaargang 21, 1999, interview Jan Steenman door Mieke Pijnappel en Myriam Wiggman.
 105. Docum. van broer Dick Buis, Adriaan, bewerkt en gepubl. in 1985 door Gré ten Caat in wijkkrant 'Noord aan het woord', Hilversum-nrd.
 106. Ibidem
 107. E-mail Ad van Liempt, 16 januari 2015.
 108. Docum. van broer Dick Buis, Adriaan, bewerkt en gepubl. in 1985 door Gré ten Caat in wijkkrant 'Noord aan het woord', Hilversum-nrd.
 109. Stichting LO-LP, KP-NH, Gedenkboek-commissie, opgave Truus van Krimpen.
 110. Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005.
 111. Docum. van broer Dick Buis, Adriaan, bewerkt en gepubl. in 1985 door Gré ten Caat in wijkkrant 'Noord aan het woord', Hilversum-nrd.
 112. Archief dagblad *Trouw*, 12 september 1944.
 113. Docum. van broer Dick Buis, Adriaan, bewerkt en gepubl. in 1985 door Gré ten Caat in wijkkrant 'Noord aan het woord', Hilversum-nrd.
 114. Ibidem
 115. HKE, dossier Jaap van der Woude, notities, 24-05-1984.
 116. Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005.
 117. Ibidem
 118. Ibidem
 119. Website 'Bloemendaal 1940-1945', 'de gearresteerde begrafenisondernemer'.
 120. HKE, dossier Jaap van der Woude, notities gesprek met Wout Staal, 25-04-1984.
 121. Gré ten Caat, besluit gemeente Hilversum, afdeling bevolking, no. 438.
 122. Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG), archief CPN, map 134, opgave voor de CPN-erelijst, van J. Vlasman-Avontuur.
 123. HKE, dossier Jaap van der Woude, 'Aloisius Cornelis Vlasman'.
 124. E-mail Marian Vlasman, 11 januari 2015.
 125. Shoah-project, Johanna Avontuur, 29041-8, Visual History Archive, USC Shoah Foundation Institute, 1997.
 126. Ibidem
 127. E-mail Joop IJisberg, 5 september 2014.
 128. Shoah-project, Johanna Avontuur, 29041-8, Visual History Archive, USC Shoah Foundation Institute, 1997.
 129. E-mail Joop IJisberg, 5 september 2014.
 130. Stichting 1940-1945, brief van Cor Fels, 21 oktober 1946.
 131. E-mail Joop IJisberg, 5 september 2014.
 132. HKE, dossier Jaap van der Woude, 'Aloisius Cornelis Vlasman'.
 133. CABR, BOOM, pv. Rijkspolitie Amsterdam, 'onderzoek naar oorzaak fusillieren Buis/Vlasman', verklaring J. Avontuur.
 134. Ibidem
 135. Stadsarchief Amsterdam, meldingsrapport politie Amsterdam, EVOPR00199000012.
 136. Stadsarchief Amsterdam, fouilleringsregister politie Amsterdam, EVOPR00184-000080.
 137. Stadsarchief Amsterdam, meldingsrapport politie, EVOPR00184000092.
 138. In juli 1952 komt Rietje Biloen om bij een auto-ongeluk. Lou Biloen overlijdt op 9 januari 1965 op 52-jarige leeftijd.
 139. CABR, BOOM, pv. Rijkspolitie Amsterdam, 'onderzoek naar oorzaak fusillieren Buis/Vlasman', verklaring J. Avontuur.
 140. HKE, dossier Vlasman, Jaap van der Woude.
 141. Shoah-project, Johanna Avontuur, 29041-8, Visual History Archive, USC Shoah Foundation Institute, 1997.
 142. Het drama van Vlasman en Buis, verteld door Antoon van Hees, genoteerd door zijn zoon Henk van Hees op 2 september 2006.
 143. HKE, dossier Vlasman, Jaap van der Woude, brief van Johan M. van de Brink jr. aan Stichting 1940-1945, 25 augustus 1945.
 144. E-mail, Marian Vlasman, 27 januari 2014.
 145. HKE, dossier Vlasman, Jaap van der Woude, brief van D.F.W. Aberson aan Stichting 1940-1945, 22 augustus 1945.
 146. Ibidem
 147. HKE, dossier Vlasman, Jaap van der Woude, brief van J. Bierens, 14 januari 1973.
 148. Shoah-project, Johanna Avontuur, 29041-8, Visual History Archive, USC Shoah Foundation Institute, 1997.
 149. Ibidem
 150. E-mail Joop IJisberg, 5 september 2014.
 151. Shoah-interview, J. Avontuur, 29041-8, Visual History Archive, USC Shoah Foundation Institute, 1997.
 152. Ibidem
 153. Stichting 1940-1945, brief van Cor Fels, 21 oktober 1946.
 154. Archief CPN, opgave voor de erelijst, ingevuld door J. Vlasman-Avontuur.
 155. HKE, dossier Vlasman, Jaap van der Woude, brief van Johan M. van de Brink jr. aan Stichting 1940-1945, 25 augustus 1945.
 156. HKE, dossier Vlasman, Jaap van der Woude, brief van D.F.W. Aberson, 22 augustus 1945.
 157. HKE, dossier Vlasman, Jaap van der Woude, brief van J. Bierens aan Stichting '40-'45, 14 januari 1973.
 158. Blad 'De Antifascist', febr. 2008, Boekbespreking *Tegenwicht* van Max van den Berg: sloot zich in 1945 aan bij CPN. Was tijdens bezetting op jonge leeftijd betrokken bij verspreiding van illegale verzetskrant 'De Waarheid' en bij verlenen hulp aan Joodse onderduikers.
 159. E-mail Joop IJisberg, 1 september 2014. Heeft Harry Verheij gesproken. Verheij heeft Vlasman niet gekend. Verheij (overleden op 30 juni 2014) was betrokken bij organisatie Februari-staking, lid van illegale CPN en van 1966 tot 1978 wethouder van de CPN in Amsterdam.
 160. E-mail Joop IJisberg, 5 september 2014.
 161. CABR, BOOM, Subcommissie Haarlem, pv. nr. 46, 'fusillering D. Buis en Vlasman', verklaring J. Avontuur.
 162. CABR, BOOM, Subcommissie Haarlem, pv. nr. 46, 'fusillering D. Buis en Vlasman', verklaring A. Nuy.
 163. CABR, BOOM, Subcommissie Haarlem, pv. nr. 46, 'fusillering D. Buis en Vlasman', verklaring J. Avontuur.
 164. Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005.
 165. Ibidem
 166. HKE, dossier Vlasman, notities Jaap van der Woude betreffende telefoongesprek met mevr. Vlasman n.a.v. zijn brief van 19-10-1984.
 167. Shoah-interview, J. Avontuur, 29041-8, Visual History Archive, USC Shoah Foundation Institute, 1997.
 168. Ibidem
 169. CABR, BOOM, Subcomm. Haarlem, pv. nr. 46, 'fusillering D. Buis en Vlasman', brief van J.G. Bok, Stadionkade 17-III in Amsterdam.
 170. CABR, BOOM, Subcommissie Haarlem, pv. nr. 46, 'fusillering D. Buis en Vlas-

- man', 31 januari 1947.
171. CABR, BOOM, pv. Rijkspolitie Amsterdam, 'onderzoek naar oorzaak fusilleren Buis/Vlasman', verklaring J. Avontuur.
 172. Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', blz. 942, noot 14, Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005.
 173. NIOD, e-mail Hubert Berkhout, 04-02-2014..
 174. E-mail Marian Vlasman, 31-10-2014.
 175. Archief Eemland A'foort, gem.bestuur Eemnes, 1223-1331, steunverlening vluchtelingen en geëvacueerden 1943-1946.
 176. Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', blz. 1064-1065; e-mail Marian Vlasman, 31-10-2014.
 177. HKE, dossier Vlasman, notities Jaap van der Woude: tel.gesprek met mevr. Vlasman, n.a.v. brief d.d. 19 oktober 1984.
 178. Nieuwsbrief centrum 'De Coenen', september 2012.
 179. E-mail Sönke Schubert, Amt-Trave-Land, gemeente Bad Segeberg, Duitsland, 26 juni, 1 juli 2014.
 180. CABR, COOM 1467, Neth. War Crimes Com., rapport van verhoor van F.J.D. Brockmann, 9 september 1947, sgt-maj. L. van Montfoort.
 181. Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', blz. 943, noot 19, Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005.
 182. Ibidem
 183. *Gooi en Eemlander*, 'Oud-Hilversummer werd een der ergste S.D.-ers', 30 juni 1947.
 184. CABR, dossier Mollis, inv.nr. 77054, proces-verbaal 152 d.d. 22 mei 1946, Politieke Opsporingsdienst.
 185. Boek 'Recht al barste de wereld', blz. 154-155, Rob van Olm, uitgeverij Conserve, 1998.
 186. *De Gooise Post*, 28-09-1932.
 187. NIOD, coll. 556, doos no. 26, 24-04-1945.
 188. Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, blz. 432, 2005.
 189. Website Nationaal Comité 4 en 5 mei: Amsterdam, monument voor Frederik J.M. Ox en Ferdinand Ploeger.
 190. Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005. Stoffelijk overschot van Ox wordt op 18 juli 1944 te Driehuis-Westerveld verast en in register opgenomen onder valse pers.gegevens: 'nr. 16027, Frederik J. Knol, oud 24 jaar'.
 191. Boek 'Bezetting, Beleving, Bezinning 1940-1945 in A'dam benoorden het IJ', uitg. door Stichting Vrienden Bezinningsmonumenten Nieuwendam, 2004, info beschikbaar gesteld door Mike Ox; ook boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005, blz 433; en website Nat. Comité 4 en 5 mei: Amsterdam, monument voor Frederik J.M. Ox en Ferdinand Ploeger.
 192. CABR, dossier W.C. Mollis, inv.nr. 77054, pv 152i, pag. 17-18; NIOD, Doc-I -998,, doos 212, map D-5, pv dd. 17-12-1948 van verhoor van W.C. Mollis; boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005.
 193. Boek 'Recht al barste de wereld', blz. 154, Rob van Olm, uitgeverij Conserve, 1998.
 194. Ibidem
 195. *Het Parool*, 'Aan de duivel of aan de vijand verkocht', 28 juni 1947.
 196. *Gooi en Eemlander*, 'Oud-Hilversummer werd een der ergste S.D.-ers', 30 juni 1947.
 197. *De Waarheid*, 'tegen S.D.-man Mollis doodstraf geëist', 30 juni 1947.
 198. *Elseviers Weekblad*, 'Lijkenschenner', 13 december 1947.
 199. *De Gooi en Eemlander*, 'Viermann acht zich onschuldig aan moord te Laren,' 14 september 1949.
 200. Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005.
 201. *De Gooi en Eemlander*, 'Viermann acht zich onschuldig aan moord te Laren,' 14 september 1949.
 202. Ibidem
 203. *De Telegraaf*, 'Eis tegen Viermann 12 jaar', 14-09-1949; ook *G.en E.*. 'Viermann acht zich onschuldig aan moord te Laren', 14-09-1949.
 204. CABR, dossier Ehlscheid, inv.nr. 105; NIOD, Netwerk Oorlogsbronnen, trefwoord 'Ehlscheid.'
 205. 'Handhaven onder de nieuwe orde: de politieke geschiedenis van de Rotterdamse politie tijdens de Tweede Wereldoorlog', academisch proefschrift Frank van Riet, uitg. Aprilis, 2008 (failliet in 2009)
 206. Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005.
 207. CABR, inv.nr. 1467 t.n.v. H. Runge, pv. 'houdende onderzoek naar de oorzaak van het fusilleren van A.C. Vlasman en D.J. Buis' t.n.v. H. Runge; oo BOOM, pv Recherche Bijzonder Gerechtshof 01-02-1949, verklaring Viermann, verblijvende in HvBII in Amsterdam.
 208. CABR BOOM, pv Recherche Bijzonder Gerechtshof 01-02-1949, verklaring Viermann, verblijvende in HvBII in Amsterdam.
 209. CABR, Bureau Nationale Veiligheid, dossier 2/1132, blad 1a, d.d. 17-07-1946.
 210. Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005, 'Wachzüg', blz. 145/146).
 211. CABR, Bureau Nationale Veiligheid, dossier 2/1132, blad 1a, d.d. 17-07-1946.
 212. CABR, Bureau Nationale Veiligheid, dossier 2/1132, blad 1a, d.d. 17-07-1946.
 213. Telefonische informatie, afd. bevolking, gem. Soest.
 214. Telefonisch gesproken met Bep van der Zwaan, 27 mei 2013.
 215. Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005, blz. 812.
 216. 'Het drama van Vlasman en Buis', verteld door Antoon van Hees, genoteerd door zijn zoon Henk van Hees, 2 september 2006.
 217. Telefonisch gesproken met Ronald Branse, 25 september 2013.
 218. *Laarder Courant De Bel*, 30 juli 1948.
 219. Verslag van het verzet tijdens de oorlog in de BEL-gemeenten, door de plaatselijk commandant C. de Graaff.
 220. Ibidem
 221. *De Bel*, 'verzetsstrijders onderscheiden', 30 januari 1953.
 222. E-mail Jaap van der Woude, 4 januari 2015.
 223. *Hei en Wei*, dorpsblad voor Blaricum, september 2007.
 224. Streekarchief Gooi en Vechtstreek Hilversum, brief politie Laren, korpschef W.A.N. Boog, nr. 364/45, d.d. 5 december 1945.
 225. Boek 'De Eerebegraafplaats te Bloemendaal', Peter H. Heere en Arnold Th. Vernooij, uitg. SDU, 2005.
 226. Streekarchief Gooi en Vechtstreek Hilversum, inv. gem.bestuur Laren, 506 corr. 1943-48: brief politie Laren, no. 364/45, 5 dec. 1945.
 227. 'Laren: toen ... en nu', Ernst Wortel, datum n.b.; *De Bel*, 25 juli 1947.
 228. Streekarchief Gooi en Vechtstreek Hilversum, inv. gem.bestuur Laren, 506 corr. 1943-48: brief politie Laren, no. 364/45, 5 dec. 1945.
 229. NRC, 'Ach, het is hopeloos', 07-11-1997.
 230. Streekarchief Gooi en Vechtstreek Hilversum, inventaris. gem.bestuur Laren, 506 correspondentie 1943-48: brief van NV Handelsmaatschappij De Amstel te Amsterdam, waar Gustaaf Hamburger directeur is, 20-06-1946.
 231. *Laarder Bel*, 5 augustus 1947.

ADVERTEERDERS:

Autocentrum Eemnes
 Restaurant Eemland,
 Partycentrum 't Koetshuys
 Eemoptiek
 Eric Hoofd schildersbedrijf
 Kringloopcentrum Eemnes
 Notariskantoor mr. W.A. van der Sluis
 Welkoop, Groen & Doen
 Groentespecialzaak
 Lekker Gezond

SPONSORS:

Gooiland Beveiliging B.V. – Eemnes
 Adrie Hoogland Vastgoed B.V. – Eemnes
 J. van Ijken B.V. Oude Bouwmaterialen
 Vrienden van de Oudheidkamer

De Historische Kring Eemnes is een door de Belastingdienst erkende Algemeen Nut Beogende Instelling (ANBI), waardoor belastingvrije schenkingen aan de vereniging kunnen worden gedaan.

Van onze vrienden moeten we het hebben!

‘Vrienden’ vervullen stille wensen van de HKE

Voor minimaal 15 euro p.j. kunnen leden
 ‘vriend’ worden van de Oudheidkamer.

*Vraag inlichtingen of geef u op bij:
 J. Frantsen, 035-5310442*

VRIENDEN VAN DE OUDHEIDKAMER

INLEVEREN KOPIJ

Kopij – handgeschreven of getypt in overleg met redactie, – op drager (met afdruk) en illustratiemateriaal naar	J. van Gelder, Herderstasje 12, – per e-mail (tekst) aan: hke-lay-out@xs4all.nl Kopij voor het volgende

Zuidersingel 4
3755 AZ Eemnes
035 538 08 08

Openingstijden:
 Ma: 11.00-17.00 uur
 Di-Za: 10.00-17.00 uur

Gratis ophaaldienst 0800 574 64 54

KringloopCentrum Eemnes

WWW.KCEEMNES.NL